SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 4
GODINA I

Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28098

BEOGRAD, UTORAK, 9 MART 1948

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM

PRIMERAK 3 DINARA

Smotra stvaralačkih uspeha naših umetnika

Čedomir MINDEROVIĆ

Piscima, umetnicima Jugoslavije isuviše su blizu vremena kad je umetnost kod nas bila sa zvanične strane degradirana na dekor u životu jednog tankog sloja vladajućih, artikal s manje-više vrednosti na svemoćnom tržištu protivnarodnih režima, i u svakom slučaju jedno od sredstava koje je trebalo iskoristiti u službi tih režima. Društvena stvarnost koja je okruživala našeg pisca i umetnika, rađajući u njemu osećanja plemenitog protesta koja su u njegovim delima tražila umetnički izraz — istovremeno je gušila i umetnika i njegovo delo.

Najprefinjenijim i najsurovijim sredstvima služili su se vladajući kad je u pitanju bio pravi umetnički stvaralac i pravo umetničko delo — stvaralac i delo koji su izražavali i odražavali razvojne, napredne, revolucionarne tendencije društva. Od odvratnih metoda cenzure umetničkih dela do otvorenog, fizičkog nasilja nad naprednim piscima i umetnicima, postojao je u bivšoj Jugoslaviji čitav niz mera kojima je trebalo da potčine, da unakaze umetnika i njegovo delo. Između olovke cenzora i goveđe žile policiskog agenta, između korumpiranih klika mediokriteta u književnom i umetničkom »svetu« i izdavača [illegible] najbezobzirnijim metodima bogatu na račun umetnika i njegovog [illegible]la, u neprekidnoj borbi i neizvesno[illegible] za materijalni opstanak, naš pisac, umetnik gubio je deo svojih stva[illegible]kih snaga.

[illegible]više smo blizu tim vremenima, i [illegible]ćenje se mora nametati. [illegible]ćina današnjih pisaca i umetnika [illegible]avije — savremenici su dva u [illegible] različita sveta, koje deli period [illegible] i godine herojske svenarodne [illegible]. [illegible]ćina njih je lično, neposred[illegible] [illegible]ela surove uslove života u [illegible]goslaviji u kojima je umetnik stvarao. Većina njih uče[illegible]as u istoriskim preobražajima [illegible]ma poljima društvenog života [illegible]oj, oslobođenoj Jugoslaviji.

A u vezi s time, pisci, umetnici nove Jugoslavije — njihov današnji život i uslovi rada rečito svedoče koliko su ti uslovi različiti, kako su iz osnova drukčiji u odnosu na uslove pre pobedonosne oružane borbe naših naroda.

»... Ja znam da književnici u staroj Jugoslaviji nisu imali uslova za rad i da naša literatura nije mogla da se razvija onako kako je bilo potrebno. Danas, međutim, vi imate sve mogućnosti« — rekao je maršal Tito književnicima Jugoslavije prilikom njihovog prvog kongresa, 1946.

Te reči maršala Tita stvarnost nove Jugoslavije potvrđuje od prvog dana. Nizom najrazličitijih, najbrižljivijih mera narodi Jugoslavije, naša nova država obezbedila je slobodu umetničkog stvaranja i sve efikasnije ostvaruje i nužne materijalne uslove za život i stvaralački rad umetnika.

Poređenje sa predratnim položajem umetnika i umetnosti kod nas dobija naročiti značaj danas, kada reakcionarne društvene snage u zemljama lažne demokratije idu dotle da čak organizuju dekadenciju umetnosti, a u pravoj umetnosti guše, isto tako najrazličitijim metodama kao što su to činili vlastodršci bivše Jugoslavije, sve zdrave, stvaralačke, napredne snage — i ličnost i delo umetnika — boreći se protiv realističke, prave umetnosti, afirmišući kao »umetnost« dekadentne, formalističke, neljudske oblike daleke od prave umetnosti, ali verne suštini njihove »civilizacije« u agoniji.

Nagrade Komiteta za kulturu i umetnost samo su jedan od vidnih i značajnih elemenata odnosa naše narodne države prema umetniku i njegovom delu.

[illegible]isoka priznanja naroda i države umetniku i njegovom delu — nagrade Komiteta za kulturu i umetnost nisu samo radosni datumi u životu i radu naših umetnika, nego i [illegible]ba stvaralačkih uspeha nove Jugoslavije na polju umetnosti pred licem [illegible] i ostalih naroda. Na putu [illegible]čkog razvitka na kome smo [illegible]rtvovanim naporima, izvoje[illegible]o pobeda na političkom i ekonomskom planu — nagrade Komiteta za kulturu i umetnost značajni su datumi pobeda naših naroda u borbi za izgradnju i pun rascvet prave narodne kulture.

Taj svestrani rascvet na kulturnom planu kod nas nesumnjiv je.

Započet u nepoštednoj oružanoj borbi naših naroda i razvijajući se u njoj, nerazdvojno povezan sa borbom za slobodu, sadržan u njoj, kulturni rascvet u svima našim republikama posle oslobođenja razvio se tako široko i sa takvim intezitetom da se može slobodno reći da ne zaostaje za ostalim granama našeg društvenog života i izgradnje.

Prvi put u istoriji naših naroda ostvaruje se puna demokratizacija kulture. Prvi put u istoriji naših naroda najšire mase trudbenika sela i grada sa zagarantovanim pravom koriste mnoge kulturne tekovine, za njih do tada potpuno nepristupačne. Prvi put u istoriji naših naroda u kulturnom stvaralaštvu naše otadžbine učestvuju naši najširi narodni slojevi.

Prekaljen borbom za slobodu i izgradnju, obasjan istoriskim pobedama u toj borbi — čovek nove Jugoslavije i na kulturnom planu slobodno i plodonosno razvija sve svoje stvaralačke mogućnosti.

Kad je reč o književnosti mora se konstatovati da je taj proces sporiji, što je sasvim prirodno, zbog njegove kompleksnosti. Kod nas je taj proces još teži ako se uzmu u obzir i okolnosti u kojima su se razvijali pisci u bivšoj Jugoslaviji.

Tek od oslobođenja u našoj otadžbini postoje nužni, jedino mogući, stvarni uslovi za razvoj mladog pisca — početnika. A zreliji naši pisci tek sa oslobođenjem stiču uslove neophodne za nesmetan stvaralački rad, za pravilno, svestrano razvijanje svih svojih stvaralačkih mogućnosti.

U književnosti, i pored značajnih ostvarenja, mi još nismo uspeli da idemo u korak sa opštedruštvenim, opštekulturnim preobražajem naše otadžbine — da dubinu, intenzitet, lepotu i istorisku veličinu tog preobražajno,g revolucionarnog procesa umetnički uobličimo ni vrstama, ni brojem, ni odgovarajućim, adekvatnim kvalitetom dela. O tome svedoči kako podela državnih nagrada za 1946 tako i sadašnja podela državnih nagrada za dela objavljena u 1947 godini, a specijalno činjenica da je dodeljen mali broj prvih nagrada. Ali i samo jednostavno poredjenje 1946 sa 1947 godinom po zastupljenim književnim rodovima i po broju dela uopšte jasno ukazuje na činjenicu da su kod nas i u književnosti postignuti značajni uspesi, da je i naša književnost u pravilnom, punom razvoju, da će i naša književnost ići u korak sa opštim napretkom naše otadžbine na političkom, ekonomskom i kulturnom planu.

Ta činjenica, utvrđena već i na sastanku plenuma uprave Saveza književnika Jugoslavije, morala je doći do izraza i prilikom dodeljivanja nagrada za dela objavljena 1947 godine. Žiri za književna dela — Komitet za kulturu i umetnost svojim izborom i odlukom o nagrađivanju potvrdili su je. A broj i vrstu nagrađenih dela karakterišu istovremeno, u izvesnoj meri, u opštim linijama, pregled stanja naše književnosti i ističu zadatke pred kojima stoje (i nagrađeni) i svi ostali pisci Jugoslavije.

Oživljenje dramskog stvaralaštva i neposrednija intervencija kritike, veći broj kritičkih radova u našim časopisima i drugim publikacijama naročito su značajna pojava.

Odnos naše države prema umetniku i umetnosti stvara duboke, plemenite obaveze. Ali, istovremeno, taj odnos razvija, pokreće u umetnicima, u piscima Jugoslavije, nove stvaralačke snage, uporedo sa svim ostalim pojavama, sa sadržinom, suštinom i ravama, sa sadržinom, suštinom i razvojnim tendencijama našeg opštedruštvenog života — u politici, u ekonomiji, u kulturi — uporedo sa opštim preobražajem naše stvarnosti, čija moralna snaga i revolucionarna smelost, čija veličina i lepota stvaraju novi lik našeg čoveka i našeg umetnika.

Naši narodi s ljubavlju i poverenjem prate stvaralački put svojih umetnika, svojih pisaca, jer je umetnost sastavni i sve nerazdvojniji deo njihovog života i našeg opšteg napretka.

Nagrade Komiteta za kulturu i umetnost za dela objavljena 1947 godine obeležavaju nov datum na tome putu, i na putu formalno i sadržajno zrelih duboko realističkih ostvarenja. A nagrađena dela i razvoj naše književnosti potvrđuju da su ta ljubav i to poverenje opravdani i zasluženi.

Nagrade Komiteta za kulturu i umetnost jugoslovenskim književnicima i umetnicima

Radovan Zogović

U nameri da se istaknu najbolja dela i da se nagrade najzaslužniji jugoslovenski književnici i umetnici, Komitet za kulturu i umetnost Vlade FNRJ objavio je u decembru 1947 godine, da će u okviru stalnih godišnjih nagrada dodeliti nagrade za najbolja književna i umetnička dela objavljena, prikazana, izložena ili reprodukovana u periodu od 1 januara do 31 decembra 1947 godine.

U tu svrhu Komitet za kulturu i umetnost Vlade FNRJ naimenovao je žirije za svako umetničko područje. Na osnovu predloga žirija Komitet je doneo svoje odluke o raspodeli nagrada književnicima i umetnicima.

Komitet je odlučio, da za neke umetničke grane ne dodeli prve, odnosno druge ili treće nagrade; jer nije bilo radova koji bi zasluživali tu nagradu, a u nekim slučajevima, kao na primer kod glumačkih i operskih uloga, Komitet je povećao broj prvih, odnosno drugih ili trećih nagrada. U vezi s tim u nekim slučajevima su iznosi pojedinih nagrada povećani, odnosno smanjeni.

Osim nagrada predviđenih u decembru 1497 godine, dodeljene su još neke nagrade koje nisu bile predviđene, i to za operske dirigente, za filmsku režiju, filmsku glumu i za rad filmskih snimatelja.

Nagrade su sledeće:

ZA KNJIŽEVNOST:

1) Roman

a) Prva nagrada za roman nije dodeljena.
b) Druga nagrada **Mišku Kranjcu** za roman »Fara sv. Ivana« . 60.000
v) Druga nagrada **Oto Bihalji Merinu** za roman »Doviđenja u oktobru« 60.000
g) Treća nagrada **Ervinu Šinku** za roman »Četrnaest dana« . 40.000

2) Zbirke pripovedaka

a) Prva nagrada za zbirku pripovedaka nije dodeljena.
b) Druga nagrada **Vjekoslavu Kalebu** za zbirku pripovedaka »Brigada« 50.000
v) Druga nagrada **Isaku Samokovliji** za zbirku pripovedaka »Nosač Samuel« 50.000

3) Zbirke pesama

a) Prva nagrada **Radovanu Zogoviću** za zbirku pesama »Prkosne strofe« 80.000
b) Druga nagrada **Branku Ćopiću** za zbirku pesama »Ratnikovo proljeće« 50.000
v) Druga nagrada **Janku Đonoviću** za zbirku pesama »Gorski tokovi« 50.000

4) Drama

a) Prva i druga nagrada za dramu nisu dodeljene.
b) Treća nagrada **Skenderu Kulenoviću** za dramu »Večera« 30.000
v) Treća nagrada **Joži Horvatu** za dramu »Prst pred nosom« 30.000

5) Književni prevodi

a) Prva nagrada **Blažu Koneskom** za prevod Njegoševog »Gorskog vijenca« 30.000
b) Prva nagrada **Josipu Vidmaru** za prevod Molijera »Škola za žene« 30.000
v) Druga nagrada **Boži Kovačeviću** za prevod Puškinove proze 20.000

6) Dečja književnost

a) Prva nagrada nije dodeljena.
b) Druga nagrada **Francu Slokanu** za knjigu za decu »Povest o belom kruhu« 30.000
v) Druga nagrada **Slavku Janevskom** za knjigu za decu »Raspejani bukvi« 30.000

7) Eseji i kritike

a) Nagrade za zbirku eseja i kritika nisu dodeljene.

8) Memoari, putopisi

a) Prva nagrada **Oskaru Daviču** za književnu reportažu »Među Markosovim partizanima« 50.000
b) Druge nagrade nisu dodeljene.

ZA LIKOVNU UMETNOST:

1) Skulpture

a) Prva nagrada **Antunu Augustinčiću** za skulpturu »Spomenik Crvenoj armiji« u Batinoj Skeli 100.000

Oskar Davičo

b) Prva nagrada **Vojinu Bakiću** za skulpturu »Spomenik palim borcima« u Bjelovaru . . 100.000
v) Druga nagrada **Zdenku Kalinu** i **Karolu Putrihu** za skulpture na Bledu 60.000
g) Druga nagrada **Borisu Kalinu** i **Františeku Smerdu** za skulpture na Bledu 60.000
d) Treća nagrada **Stevanu Bodnarovu** za skulpturu »Glava I. Mujezinovića« 40.000
đ) Treća nagrada **Kosti Angeli-Radovaniju** za skulpturu »Glava narodnog heroja Nade Dimić« 40.000

2) Slikarstvo

a) Prva nagrada **Slavku Pengovu** za fresku na Bledu . . . 60.000
b) Prva nagrada **Đurđu Teodoroviću** za sliku »U svitanje« . . . 60.000
v) Druga nagrada **Franu Šimunoviću** za sliku »Motiv iz rudnika Siverić« 40.000
g) Druga nagrada **Petru Lubardi** za sliku »Pejsaž iz okoline Cetinja« 40.000
d) Druga nagrada **Ljubici Sokić** za sliku »Pejsaž iz okoline Smedereva« 40.000
đ) Druga nagrada **Ismetu Mujezinoviću** za sliku »Mješalica« . 40.000
e) Treća nagrada **Gojmiru Kosu** za sliku »Poziv na ustanak« 30.000
ž) Treća nagrada **Otonu Glihi** za sliku »Trebinjska brigada na pruzi« 30.000

3) Grafika

a) Prva nagrada za mapu grafike nije dodeljena
b) Druga nagrada **Zlatku Prici** za crteže iz mape grafike »Ljudi iz logora Danica« . . . 30.000

ZA MUZIKU:

1) Opera

a) Nagrade za operu nisu dodeljene.

2) Balet

Nagrađuje se kompozitor **Stevan Hristić** za baletsku muziku »Ohridska legenda« sa 60.000

3) Simfoniska kompozicija

a) Prva nagrada za simfonisku kompoziciju nije dodeljena.
b) Druga nagrada **Marijanu Kozini** za simfonisku poemu »Ilova gora« 40.000
v) Treća nagrada **Ivi Kiriginu** za »Končertino za klavir i orkestar« 25.000
g) Treća nagrada **Stanojlu Rajičiću** za »Koncert za violinu i orkestar« 25.000
d) Treća nagrada **Mihajlu Vukdragoviću** za kantatu za solo, mešoviti hor i orkestar »Vezilja slobode« 25.000

4) Horska kompozicija

a) Prva i druga nagrada za horsku kompoziciju nisu dodeljene.
b) Treća nagrada **Milenku Živkoviću** za horsku kompoziciju »Ranjenik« 20.000
v) Treća nagrada **Ubaldu Vranecu** za horsku kompoziciju »Udar na udar« 20.000

5) Masovne pesme

a) Prva nagrada **Natku Devčiću** za pesmu »Dižimo brigade« . 30.000
b) Druga nagrada **Milanu Saksu** za pesmu »Tito nas vodi« . . 20.000
v) Treća nagrada **Todoru Skalovskom** za pesmu »Moj narode, napred« 15.000
g) Treća nagrada **Franu Lotki** za pesmu »Polet mladosti« . . 15.000

6) Kamerna muzika

a) Nagrade za kamernu muziku nisu dodeljene.

7) Reproduktivna muzička umetnost

a) Prva nagrada **Antoniju Janigru,** čelisti za koncertni rad . . 40.000
b) Druga nagrada **Milanu Horvatu,** dirigentu simfoniskog orkestra za koncertni rad 30.000
v) Druga nagrada **Marijani Radev,** altistkinji za koncertni rad . 30.000
g) Druga nagrada **Slavku Zlatiću,** horskom dirigentu za koncertni rad 30.000
d) Druga nagrada **Dori Gušić,** pijanistkinji za koncertni rad 30.000
đ) Druga nagrada **Ivanu Pinkavi,** violinisti za koncertni rad . 30.000
e) Druga nagrada **Antonu Trostu,** pijanisti za koncertni rad . . 30.000
ž) Druga nagrada **Mariji Mihajlović** za interpretaciju »Koncerta za violinu i orkestar« od Stanojla Rajičića 30.000

ZA POZORIŠNU UMETNOST

1) Režija

a) **Bojanu Stupici** za režiju drame Ostrovskog »Še tak lisjak se nazadnje ujame« 40.000
b) **Dr Hugu Klajnu** za režiski rad 40.000
v) **Hinku Leskovšeku** za režiju Mocartove opere »Figarova ženidba« 40.000
g) **Vasi Kosiću** za režiski rad 40.000
d) **Dimitriju Kjostarovu** za režiju drame Ostrovskog »Dohodno mesto« 40.000

2) Gluma

a) Prva nagrada **Stanu Severu** za ulogu Krutickog u drami Ostrovskog »Še tak lisjak se nazadnje ujame« 40.000
b) Prva nagrada **Boženi Kraljevoj** za ulogu Dezdemone u Šekspirovoj drami »Otelo« 40.000
v) Prva nagrada **Ljubiši Jovanoviću** za ulogu Smita u drami Simonova »Rusko pitanje« 40.000
g) Prva nagrada **Marku Marinkoviću** za ulogu Srećkovića u drami Ostrovskog »Šuma« . . . 40.000
d) Druga nagrada **Augustu Ciliću** za ulogu Žagara u Horvatovoj komediji »Prst pred nosom« 30.000
đ) Druga nagrada **Mili Dimitrijević** za ulogu Hane u Cankarevoj drami »Kralj na Betajnovi« 30.000
e) Druga nagrada **Strahinji Petroviću** za ulogu Gornika u Cankarevoj drami »Za dobro naroda« 30.000
ž) Druga nagrada **Safetu Pašaliću** za ulogu Smita u drami Simonova »Rusko pitanje« 30.000

3) Operske pevačke uloge

a) Prva nagrada **Žarku Cvejiću** za ulogu Ivana Susanjina u istoimenoj Glinkinoj operi . . 35.000
b) Prva nagrada **Valeriji Hejbalovoj** za ulogu Rozine u Mocartovoj operi »Figarova ženidba« . . 35.000
v) Prva nagrada **Josipu Gostiću** za ulogu Radamesa u Verdijevoj operi »Aida« i ulogu Florestana u Betovenovoj operi »Fidelio« 35.000
g) Prva nagrada **Dragici Martinis** za ulogu »Aide« u istoimenoj Verdijevoj operi 35.000
d) Druga nagrada **Zlati Đunđenac** za ulogu Jenufe u istoimenoj Janačekovoj operi 25.000
đ) Druga nagrada **Lazaru Jovanoviću** za ulogu Hermana u Čajkovskovoj operi »Pikova dama« . . 25.000
e) Druga nagrada **Dragutinu Fiali** za ulogu Kecala u Smetaninoj operi »Prodana nevesta« . . . 25.000
ž) Druga nagrada **Latku Korošcu** za ulogu Figara u Mocartovoj operi »Figarova ženidba« . . 25.000

4) Baletske uloge

a) Prva nagrada **Ani Roje** za ulogu Marije u baletu Asafijeva »Bahčisarajske fontane« . . . 35.000
b) Druga nagrada **Piji Mlakar** za ulogu u baletu Betovena »Prometejeva bića« 25.000
v) Druga nagrada **Rut Parlić** za baletsku ulogu u Glinkinoj operi »Ivan Susanjin« 25.000
g) Druga nagrada **Nenadu Lotki** za Prometeja u baletu Betovena »Prometejeva bića« 25.000

5) Koreografija

a) Prva nagrada za koreografiju nije dodeljena.
b) Druga nagrada **Margariti Froman** za koreografski rad . . 30.000

6) Inscenacija

a) Prve nagrade za inscenaciju nisu dodeljene.
b) Druga nagrada **Maksu Kavčiću** za inscenaciju Mocartove opere »Figarova ženidba« 20.000

7) Opersko dirigovanje

a) **Milanu Saksu** za dirigovanje Verdijeve opere »Aida« i Betovenove opere »Fidelio« 40.000
b) **Krešimiru Baranoviću** za dirigovanje Čajkovskove opere »Pikova dama« 40.000
v) **Mirku Poliću** za dirigovanje Janačekove opere »Jenufa« . 40.000
g) **Dr Danilu Švari** za dirigovanje Mocartove opere »Figarova ženidba« 40.000

ZA FILMSKU UMETNOST

1) Za režiju umetničkog filma

a) Prva nagrada za režiju umetničkog filma nije dodeljena.
b) Druga nagrada **Nikoli Popoviću** za režiju filma »Živjeće ovaj narod« 45.000

Prva nagrada za slikarstvo — Slavko Pengov: Freska na Bledu (detalj)

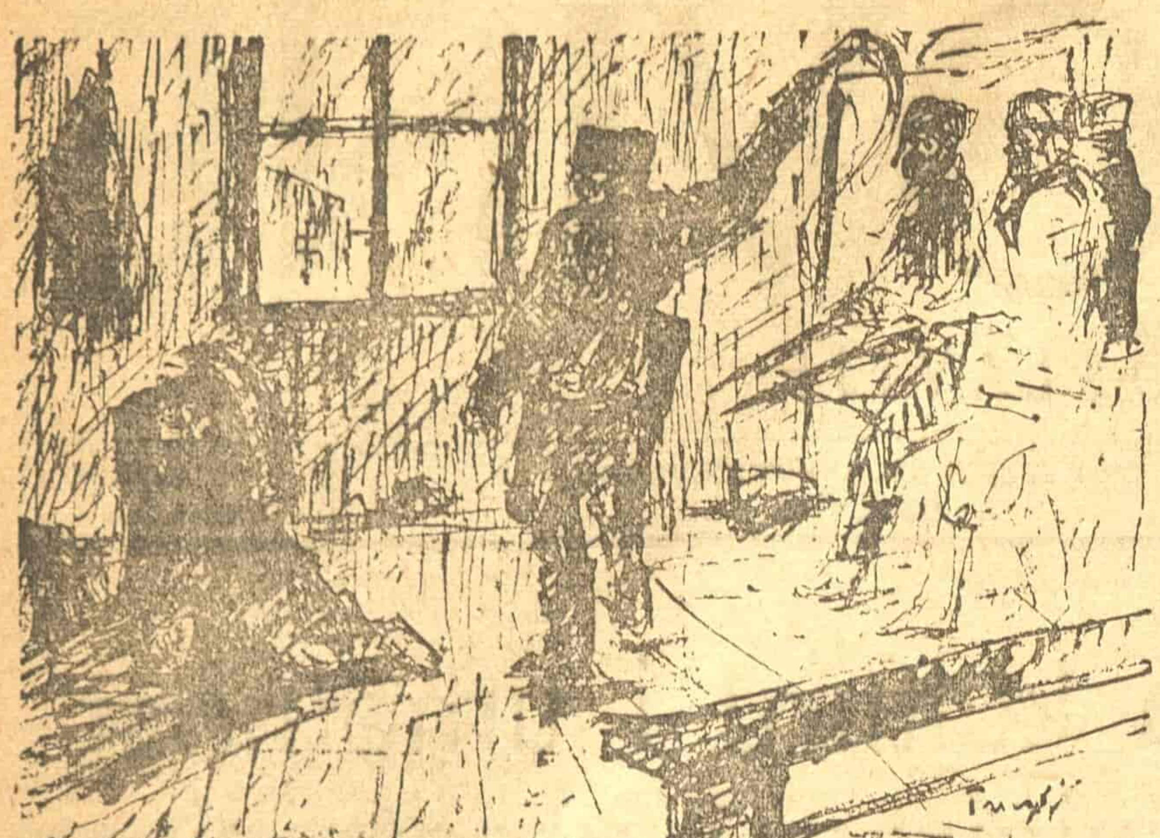

ZLATKO PRICA: Četiri naprama jedan
Crtež iz nagrađene mape »Ljudi iz logora »Danica«

v) Druga nagrada **Vjekoslavu Afriću** za režiju filma »Slavica« . 45.000

2) Za režiju dokumentarnog filma

a) Prva nagrada **Vojislavu Nanoviću, Radošu Novakoviću i Gustavu Gavrinu** za režiju filma »Smotra mladosti« 30.000
b) Prva nagrada **Gustavu Gavrinu** za režiju filma »Omladinska pruga Brčko—Banovići« . . . 30.000
v) Druga nagrada **Kosti Hlavatiju** za režiju filma »Istina o Puli« 20.000
g) Treća nagrada **Ivi Tomuliću** za režiju filma »Muzički život Zagreba« 15.000
d) Treća nagrada **Zvonimiru Sintiču** za režiju filma »Partizanske bolnice u Sloveniji« . . . 15.000

3) Filmska gluma

a) prva nagrada **Carki Jovanović** za ulogu Luce u filmu »Slavica« i ulogu Babe u filmu »Živjeće ovaj narod« 35.000
b) Prva nagrada **Franu Novakoviću** za ulogu Dede u filmu »Živjeće ovaj narod« 35.000
v) Druga nagrada **Vasi Kosiću** za ulogu Obrada u filmu »Živjeće ovaj narod« 20.000
g) Druga nagrada **Ireni Kolesar** za ulogu Slavice u istoimenom filmu 20.000
d) Druga nagrada **Boži Nikoliću** za ulogu Barba Tone u filmu »Slavica« 20.000
đ) Druga nagrada **Jozi Laurenčiću** za ulogu Stipa u filmu »Slavica« 20.000
e) Treća nagrada **Simi Janićijeviću** za ulogu komandanta odreda u filmu »Živjeće ovaj narod« 10.000
ž) Treća nagrada **Aleksandru Stojkoviću** za ulogu Krlja u filmu »Živjeće ovaj narod« . . . 10.000

4) Za rad snimatelja na umetničkom filmu

a) Prva nagrada **Žoržu Skriginu** za snimanje filma »Slavica« 40.000
b) Prva nagrada **Oktavijanu Miletiću** za snimanje filma »Živjeće ovaj narod« 40.000

5) Za rad snimatelja na dokumentarnom filmu

a) Prva nagrada **Aleksandru Sekuloviću, Stevanu Miškoviću, Slobodanu Markoviću, Nikoli Žedrinskom, Branku Blažini, Jirži Štaudu** i **Milu Markoviću** za snimanje filma »Smotra mladosti« 35.000
b) Prva nagrada **Hugu Sibariću** za snimanje filma »Istina o Puli« 25.000
v) Prva nagrada **Sergiju Tagcu** za snimanje filma »Muzički život Zagreba« 25.000
g) Druga nagrada **Stevanu Miškoviću** za snimanje filma »Omladinska pruga Brčko—Banovići« . 15.000
d) Druga nagrada **Antunu Smehu** i **Bogačniku** za snimanje filma »Partizanske bolnice u Sloveniji« 15.000
đ) Druga nagrada **Jirži Štaudu** za snimanje filma »Mi deca naroda« 15.000
e) Druga nagrada **Mihajlu Ivanjikovu** za snimateljski rad na filmskoj hronici u toku 1947 godine 15.000
ž) Druga nagrada **Trajču Popovu** i **Simeonu Rapkoviću** za snimateljski rad na filmskoj hronici u toku 1947 godine 15.000

BIOGRAFSKI PODACI O NAGRAĐENIM PISCIMA

Radovan Zogović. Rodio se 1907 u Polimlju, detinjstvo proveo u Metohiji. Svršivši uz teške uslove gimnaziju, filozofiju studirao u Skoplju, sarađujući s naprednim pokretom makedonskog radništva. Posle godinu dana rada kao suplent, otpušten iz službe. Od 1935 godine živeo i radio u Beogradu kao književnik. Književnim radom počeo je da se bavi oko 1929 Sarađivao je na svim naprednim časopisima i listovima, bio član redakcije časopisa »Naša stvarnost«, uređivao književno-teoretski časopis »Umetnost i kritika«. Odigrao je veliku ulogu u principijelnoj i teoretskoj orijentaciji naše napredne književnosti do rata. Objavio je zbirku pesama »Plameni golubovi«, koju je zabranila cenzura. Prevodio je Maksima Gorkog i Vladimira Majakovskog.

Od početka ustanka u Crnoj Gori učestvovao je u oslobodilačkoj borbi, zauzimao je istaknute funkcije u pokretu, kao politički radnik i kao jedan od urednika »Borbe«. Od osnivanja AVNOJ-a bio je njegov član, posle oslobođenja poslanik Narodne skupštine.

Za vreme rata objavljivao je članke u »Borbi«, »Vojno-političkom pregledu« Vrhovnog štaba, u časopisu »Nova Jugoslavija«. Pored niza lirskih hronika napisao »Pjesmu o biografiji druga Tita«. Godine 1947 objavio je zbirku odabranih svojih kritičkih, esejističkih i publicističkih radova pod naslovom »Na poprištu« i zbirku pesama »Prkosne strofe«, u koju je uneo odabrane pesme iz čitavog svog pesničkog rada.

Oskar Davičo. Rođen 1909 godine u Šapcu. Pre rata sarađivao u mnogim časopisima i objavio zbirku pesama. Za vreme rata bio u internaciji a potom u narodnooslobodilačkoj vojsci. Posle oslobođenja publikovao je po časopisima i listovima pesme, članke i reportaže sa Nirnberškog procesa i iz Grčke. Objavio je knjigu »Među Markosovim partizanima«, u izdanju časopisa »Trideset dana«.

Josip Vidmar. — Rodio se 1895 u Ljubljani, gde je završio gimnaziju 1914. Godine 1915 gde je svršio gimnaziju 1914. Godine 1915 mobilisan je u austrisku vojsku. U jesen te godine dospeo je u rusko zarobljeništvo. Po povratku u domovinu završio studije literature i umetnosti u Ljubljani, Zagrebu, Beču, Pragu i Parizu. Bavio se vrlo aktivno kritikom, uređivao časopise i prevodio dela iz ruske, češke, nemačke, francuske, engleske i srpsko-hrvatske književnosti. Godine 1941 nalazio se među osnivačima Osvobodilne fronte. Za vreme rata je bio partizan i član Izvršnog odbora OF. Posle oslobođenja izabran je za pretsednika Skupštine naroda i skupštine Narodne Republike Slovenije. Kao stari pozorišni radnik, i sada predaje dramaturgiju na Glumačkoj akademiji u Ljubljani.

Blaže Koneski. Rođen 1921 u selu Nebregovu, u okolini Prilepa. Završio slovensku filologiju na univerzitetima u Beogradu i Sofiji. Sada je honorarni profesor Univerziteta u Skoplju. Počeo je da štampa posle oslobođenja u makedonskim listovima i časopisima, a u zasebnim knjigama objavio je poemu »Mostot«, brošuru »Za makedonsku književnost i književni jezik« i prevod »Gorskog vijenca« na makedonski jezik. Radio na sastavljanju prvog makedonskog pravopisa.

Miško Kranjec. Rođen 1908 godine u Velikoj Poljani, Slovenija. Pre rata objavio je veći broj romana i zbirki pripovedaka. Učestvovao je u narodnooslobodilačkom pokretu. Najpoznatiji su mu romani: »Težaki« (1932), »Sreča na vasi« (1934), »Os življenja« (1935) i »Kapitanovi« (1937). Posle oslobođenja štampao je zbirku pripovedaka i dva romana

Oto Bihalji-Merin. Rođen 1904 godine u Zemunu. Bavi se književnim radom od 1926 godine Učestvovao u antifašističkom pokretu u inostranstvu. Bio urednik raznih časopisa; istakao se u književnoj reportaži i esejistici. Objavio je knjige »Juriš u vasionu«, prevedenu na pet evropskih jezika i »Španija između smrti i rađanja«, koja je objavljena na srpskom, engleskom i nemačkom jeziku. Pred rat je došao u zemlju i javio se u vojsku. Četiri godine rata proveo je u logorima za jugoslovenske oficire u Nemačkoj. Posle oslobođenja objavio novo izdanje »Španija između smrti i rađanja« i veći broj eseja po časopisima. Roman »Do viđenja u oktobru« izišao je u izdanju »Prosvete«, Beograd

Ervin Šinko. Rodio se 1898 u Apatinu. Državljanin je FNRJ mađarske narodnosti. Pre rata boravio uglavnom u inostranstvu, sarađivao u francuskim naprednim časopisima. Sada živi u Zagrebu. Na mađarskom jeziku napisao nekoliko romana, dve knjige pesama i veći broj eseja. Dela su mu prevođena na više jezika. Roman »14 dana«, napisan na mađarskom, objavljen je u hrvatskom prevodu u izdanju »Matice Hrvatske«.

Vjekoslav Kaleb. Rođen 1905 u Tijesnom, Dalmacija. Završio učiteljsku školu i do rata bio učitelj u provinciji. Pre rata objavio je knjigu novela »Na kamenju« (u izdanju Matice Hrvatske, 1940). Posle oslobođenja štampao zbirku izabranih novela, kao i zbirku pripovedaka iz narodnooslobodilačke borbe »Brigada«.

Isak Samokovlija. Rođen 1889 godine u Goraždu. Po struci je lekar. Pre rata objavio više zbirki pripovedaka. Neke njegove drame prikazivane su pre rata u Sarajevu, Skoplju i Nišu. Zbirka pripovedaka »Nosač Samuel« objavljena je posle oslobođenja u izdanju »Svjetlosti«, Sarajevo.

Branko Ćopić. Rođen 1915 godine u selu Hašanima kraj Bosanske Krupe. Štampao pre rata nekoliko zbirki pripovedaka. Učestvovao je u narodnooslobodilačkoj borbi od 1941. Posle oslobođenja objavio je: tri zbirke pesama: (»Ognjeno rađanje domovine«, »Pjesme« i »Ratnikovo proljeće«). nekoliko zbirki pripovedaka, humorističkih priča i proznih, pesničkih i dramskih radova za decu. Objavio je scenario za film »Živjeće ovaj narod«. Njegove »Priče partizanke« prevedene su na bugarski, češki i mađarski jezik, a dečji komad »Udarnici« izvođen je u Pragu 1946 godine.

Janko Đonović. Rodio se 1909 godine u Tomićima, Crna Gora. Pre rata učestvovao je u naprednom studentskom pokretu. Završio pravni fakultet u Beogradu. Učestvovao u julskom ustanku 1941 godine, potom je pao u italijansko-nemačko ropstvo, gde je ostao do kraja rata. Posle oslobođenja radi kao književnik i novinar na Cetinju. Pre rata štampao pripovetke i pesme u mnogim naprednim časopisima, objavio jednu posebnu zbirku pesama i dve druge u zajednici s nekolicinom naših naprednih pisaca. Posle oslobođenja objavljena mu je zbirka pesama »Gorski tokovi« u izdanju »Prosvete«, Beograd.

Skender Kulenović. Rođen 1907 u Bosanskom Petrovcu. Počeo da piše pred rat. Učestvovao u narodnooslobodilačkom pokretu od 1941. Za vreme rata napisao nekoliko manjih proznih radova i poemu »Stojanka majka Knežopoljka«. Posle oslobođenja objavio nekoliko pripovedaka i pesama i izdao knjigu svojih komedija.

Joža Horvat. Rođen 1915 godine u Kotoribi. Učestvovao je u narodnooslobodilačkoj borbi od 1941. Piše pripovetke i drame. Objavio je dve zbirke proze, od kojih je jedna (»Za pobjedu«) prevedena na češki jezik. Od dramskih radova štampao komediju »Prst pred nosom«.

Slavko Janevski. Rođen 1920 godine u Skoplju. Završio tehničku školu u Nišu. Bavi se najviše književnošću za decu. Objavio 1944 zbirku pesama »Krvava niza«. Posle oslobođenja štampao je pored pripovedaka i pesama za decu, ciklus pesama o Omladinskoj pruzi »Ognena mladost«. Nagrađena mu je knjiga za decu »Raspeani bukvi«.

Franc Slokan, rodio se 2 septembra 1906 u selu Slovenske Gorice, u radničkoj porodici. Pošto je završio osnovnu školu, radio je jedno vreme kao nadničar, a kasnije je izučio je zidarski zanat. Još u to vreme upućivao je raznim listovima podlistke i pesme, a kasnije se posvetio novinarstvu. Po oslobođenju izišle su dve knjižice njegovih pesama u izdanju Osvobodilne fronte u Ljubljani, a objavio je, sem toga, nekoliko pesama u »Delavskoj enotnosti« i »Ljudskoj pravici«. Nagrađena »Povest o belom kruhu« popularise naš Petogodišnji plan.

Božidar Kovačević. Rođen 1902 u Beogradu. Sarađivao od 1922 u velikom broju časopisa i listova i objavio nekoliko zbirki pesama, pripovedaka, kao i knjiga za decu. Pisao eseje i redigovao izdanja nekoliko knjiga. Posle oslobođenja objavio nekoliko pripovedaka, pesama i članaka po našim listovima i časopisima. Prevodio sa ruskog i drugih jezika.

Prilog za hroniku naravi američke štampe

Erih KOŠ

U »Ruskom pitanju« Konstantina Simonova vlasnici američkih reakcionarnih listova Markferson i Guld upućuju novinara Smita u Sovjetski Savez, da bi odande napisao knjigu o »deset uzroka zbog kojih Rusi hoće rat«.

Smit odlazi u Sovjetski Savez ali piše knjigu u kojoj iznosi da Rusi žele mir. Naravno, Smita zbog toga izbacuju iz službe. Materijalno upropašćen, Smit ostaje bez stana, bez nameštaja, bez novca, bez prijatelja, pa i — bez žene. Ali on uviđa da postoje dve Amerike, pa ako za njega nema mesta u »Americi Hersta« onda će on, đavo da ga nosi, naći sebi mesto u drugoj Americi — u Americi Linkolna, u Americi Ruzvelta.

Slučaj Smita samo je jedna tipična i istinita varijanta na temu o podmitljivoj američkoj reakcionarnoj štampi. Po drugoj varijanti, međutim, — na žalost mnogo češćoj — američki novinar odlazi u bilo koju zemlju i piše, bez predomišljanja, šta bilo, prema tome šta mu se naredi. Kao treća varijanta (takođe tipična, iako u prvi mah izgleda fantastična) mogao bi se navesti slučaj novinara Kera, koji je nedavno napisao, ili bolje reći, s još trojicom novinara potpisao, knjigu o nekim zemljama Istočne Evrope — među kojima i o Jugoslaviji, iako u njoj nije bio.

Taj Volter Ker — »plavi mladić od 35 godina«, za vreme rata dopisnik »Njujork herald tribjuna«, posle rata urednik pariskog izdanja toga lista i glavni spoljnopolitički dopisnik njegove centrale u Njujorku, talenat i nada američkog novinarstva — nasuprot novinaru Smitu, verovao je samo u jednu Ameriku, u Ameriku Hersta ili Trumana, pa, prema tome, svojoj redakciji nije nikad priređivao iznenađenja — ni dobra, ni loša. Sedeći u Moskvi 1943 ili 1944, on takoreći nije ni primetio da Sovjetski Savez vodi rat, a o slavnim pobedama Crvene armije izveštavao je tek toliko da se ne bi stekao pogrešan utisak kao da je rat već prestao na Istočnom frontu.

U maju 1947, na jednoj priredbi Američko-sovjetskog društva u Njujorku, Ker je, u svojstvu »čoveka koji je Rusiju video svojim očima«, uspeo da se ubaci u listu govornika i da održi govor. U to vreme, na Brodveju, već nekoliko meseci prikazivan je s uspehom komad »Rusko pitanje«. Kartelisana pozorišta odbila su bila da ga prikažu, ali su se ipak našla neka nekartelisana da prime rizik na sebe i da navuku gnev reakcionarne štampe. Naravno, štampa je, odmah posle premijere besno napala komad a prikazivače proglasila stranim agentima, tražeći da se celim slučajem pozabavi zloglasni Tomas-Renkinov komitet za antiameričku delatnost. Međutim, publici se komad svideo. O »Ruskom pitanju« nije se, istina, mnogo pisalo, ali se zato mnogo govorilo, pa je i Ker, u svom »objektivnom« govoru, pošao od njega i rekao otprilike ovo:

da Rusi nisu baš tako rđav svet kao što se u Americi o njima često piše; da oni, istina, imaju i svojih mana — uskogrudi su, nepoverljivi, njihov način života daleko je ispod američkog itd... ali, hoteli su im dobri, soba u kojoj je Ker stanovao bila je ukusno nameštena, čista i dobro zagrejana, a posluga brza; ulice su im prave i široke... S druge strane, sasvim je pogrešan sud koji Rusi imaju o Americi, smatrao je za potrebno da istakne »objektivni« Ker. Na primer i u Simonovljevom komadu »Rusko pitanje«. Evo, on, Ker, pisao je iz Rusije objektivno, pa i sad tako govori javno na zboru, a ipak nije izgubio službu, niti će ga zbog ovog govora ostaviti prijatelji i žena sa kojom živi.

I zaista Keru se nije desilo ništa slično. Naprotiv, Keru je, posle ovog govora, redakcija njegovog lista poverila nov i važan zadatak: on je postavljen za vođu ekspedicije novinara koja je trebalo uskoro da se uputi »u mračne, tajanstvene zone još necivilizovanih i divljih istočno-evropskih zemalja« da bi utvrdila šta se ustvari dešava iza te misteriozne gvozdene zavese za kojom se ove zemlje kriju.

Reklamirajući ovu ekspediciju, »Tajm« je, pod naslovom »Podizanje zavese«, pisao: »Kad je dopisnik Njujork Herald Tribjuna, Stenli, našao dr. Davida Livingstona (negde oko 1860) u najmračnijem delu Afrike, Herald Tribjun zabeležio je uzbudljiv uspeh. Prošle nedelje, Herald Tribjun doneo je na prvim stranicama rezultate jednog drugog značajnog prodora u mračne teritorije: izveštaj četvorice novinara, dopisnika Herald Tribjuna, koji su deset nedelja proveli iza gvozdene zavese.«

Stenlijeva ekspedicija u »mračne teritorije« oko 1860 trajala je mnogo duže od deset dana. Bila je tobože skopčana sa strahovitim opasnostima. Stenlijevi izveštaji uzbuđivali su, verovatno, i Volter Kerovu babu ili prababu, a možda se i sam Ker, kao dečak, u Njujork sintral parku igrao Stenlija i Livingstona. Pa ipak, ni tada kada se čitava buka oko polaska stenlijevske ekspedicije u »mračne krajeve Afrike« odigravala, nisu činjene takve pripreme kao kada je 1946 polazila »ekspedicija« u zemlje iza tobožnje »gvozdene zavese«.

Ekspedicija je sastavljena od najspretnijih i najsposobnijih mladih »bojsova« američke štampe. Prvi na listi, zna se, bio je kapiten ekipe Volter Ker, plav, visok, 35 godina, zbog svog dužeg boravka u Sovjetskom Savezu raspolagao je već izvesnim iskustvom i potrebnim treningom za izvršenje ovakvih zadataka. Drugi, Ned Rasel iz Baltimora, Merilend, srednjeg rasta, smeđ, 31 godina, bivši dopisnik Junajted-presa, u poslednje vreme dopisnik »Herald tribjuna« iz Londona; treći, Rasel Hil, uvodničar »Herald Tribjuna«, visok, smeđ, 29 godina, za vreme rata dopisnik iz Tunisa, a zatim iz Berlina; četvrti, Bil Etvud, 28 godina, za vreme rata kapetan američke vojske, za njega je stidljivo, kao uzgred, rečeno da je novinar i član pariske redakcije »Herald tribjuna«, da raspolaže »vanrednim poznavanjem stranih jezika« i drugim raznim sposobnostima.

Gotovo dva meseca spremali su se članovi ekspedicije pre no što su krenuli na put. Ker i Hil dobili su još u Njujorku (Volstrit) i u Vašingtonu (opet Majkel Makdermot) potrebne informacije. Rasel i Etvud primili su ih u Londonu i Parizu.

Kada su se sastali u Parizu, oni su, kako kaže »Tajm«, sastavili »35 osnovnih pitanja koja je trebalo da postave u svakoj zemlji. (N. pr.: Koja ministarstva drže komunisti«).

Kao cilj putovanja postavili su: »da sastave opširan izveštaj o velikom području Evrope koje Sovjetski Savez smatra za svoju sferu uticaja a koje je od velikog značaja za Sjedinjene Američke Države baš u času kad one prilaze izvršenju Maršalovog plana«, da ispitaju šta radi američka diplomatija u ovom delu Evrope i šta bi trebalo da radi. Naposletku, da »ukoliko je to mogućno dadu objektivan sud o ovom važnom delu Evrope«.

I krenuli su na put: Ker i Rasel u Mađarsku, Bugarsku, Jugoslaviju i Rumuniju, a Hil i Etvud u Finsku, Poljsku, Austriju i Čehoslovačku.

U jesen prošle godine, posle uzbudljivih avantura, »u mračnim prašumama zemalja Istočne Evrope«, članovi ekspedicije vratili su se živi i zdravi u Pariz, gde su konstatovali, između ostalog, da Ker uopšte nije bio u Jugoslaviji, da se Rasel na putu zadržao u Beogradu svega deset dana, da su i ostali članovi ekspedicije imali »teškoća« u drugim zemljama, ali da je ipak svakome pošlo za rukom da »sakupi više od 60.000 reči.« Pošto su napisali nekoliko članaka odlučili su da to obilje reči (četiri puta po šezdeset hiljada) pomešaju i iz takve mešavine naprave zajednički izveštaj, koji će svi potpisati i za njega odgovarati. I tako se dogodilo: Ker je potpisao izveštaj iz osam zemalja, a posetio je svega dve; sva četvorica su s poznavanjem govorili o Jugoslaviji iako je jedino Rasel proveo svega deset dana u Beogradu, sedeći u Mažestiku i šetajući između hotela i Američke ambasade.

A evo šta su napisali u svom izveštaju: Pre svega oni su utvrdili da je u istočnim zemljama, koje su naravno »sateliti Sovjetskog Saveza i od njega zavisne i politički i ekonomski«, vrlo teško doći do podataka kakvi su njima bili potrebni. Na primer bilo je teško utvrditi koliko se sovjetskih vojnika nalazi u Mađarskoj i članovi ekspedicije nisu se stideli da priznaju da su i neki američki viši oficiri nastojali da to saznaju na vrlo nezgodan način jednom prilikom kad su bili u gostima u Sovjetskoj vojnoj misiji.

»Društvo se zabavlja na tipično ruski način — napisali su članovi ekspedicije u svom izveštaju — uz zdravice i pune činije dobrog jela.« Pri kraju večere ruski komandant proveo je goste kroz odeljenja svoga štaba, pa i kroz sobu u kojoj su se na stolovima nalazile razastrte neke geografske karte. Najstariji američki oficir šanuo je tada jednom od mlađih oficira iz svoje pratnje da namerno ostavi kapu na stolu u sobi i da posle svrati kako bi je uzeo. Tri časa kasnije, kada se društvo razilazilo, oficir je pošao da potraži svoju kapu. I našao je na istom mestu gde ju je bio i ostavio. Samo — na njegovu žalost — mapa više nije bilo. Neko ih je pre toga sklonio.

Jasno je da se Ker i njegovo društvo nisu zastideli ovakvih postupaka američkih viših oficira, jer su očigledno ovakve vrste interesovanja i ovakvi metodi saznavanja bili kod njih uobičajni. Ali su se zato silno iznenadili što Ned Raselu u Beogradu niko nije hteo da odgovara na provokatorska pitanja i zašto svet u Jugoslaviji gleda na izvesne novinare iz nekih zapadnih zemalja s podozrenjem i »s njima razgovara samo o kiši i lepom vremenu«.

Inače, u izveštaju su navedeni podaci o broju trupa pomoću kojih tobože Sovjetska armija drži u pokornosti zemlje narodnih demokratija u Istočnoj Evropi. Cifre su dobijene u Američkom glavnom štabu u Berlinu. Snagu poljske, jugoslovenske i čehoslovačke armije procenjivali su kao ratni potstrekači koji proveravaju odnos snaga i pronašli da bi u slučaju rata Jugoslovenska armija bila najopasnija. U poglavlju »Kako su se komunisti dočepali vlasti« izmislili su sedam razloga za klevete protiv vlada u narodnim demokratijama. Žalili su za »generalom Dražom Mihailovićem« i kritikovali Čerčila što nije, poslušao savet nekih svojih oficira i pružio Mihailoviću veću pomoć u oružju i novcu. U Bugarskoj su oplakali Petkova, u Rumuniji Maniua, u Mađarskoj Belu Kovača i Ferenca Nađa. Godinu dana posle izbora u Rumuniji i Bugarskoj »utvrdili su da su ovi izbori bili falsifikovani, zažalili su što opozicija nije bila dovoljno jedinstvena i hrabra, a u zemljama gde reakcija nije sasvim razbijena potsticali su je na veću aktivnost.«

Američki nadmeni, Ker i njegovi drugovi nisu se ustezali da otvoreno napišu kako bi Sjedinjene Američke Države trebalo da se življe mešaju u unutrašnje prilike zemalja Istočne Evrope.

»Američki pretstavnici počinju u nekim zemljama da uviđaju da su im socijalisti saveznici u borbi protiv komunizma. U Austriji je Američka vojna uprava odlučila da socijalistima da veću podršku nego katolicima« — pišu Ker i kompanija, pa postavljaju pitanje: »koliko će socijaliste ohrabriti Sjedinjene Američke Države« i na to pitanje odgovaraju: »To zavisi u kojoj će se meri u Sjedinjenim Američkim Državama shvatiti razlika između socijalizma i komunizma: između socijalizma koji brani građanske slobode i komunizma koji svoj program zasniva na politici Sovjeta.«

U istom smislu, pod naslovom »Neefikasnost američke propagande«, zamerili su američkom Kongresu što nije odobrio veće kredite za propagandu kako bi Sjedinjene Američke Države uspešnije mogle da se mešaju u unutrašnje prilike narodnih demokratija.

»Čini nam se da je od najveće važnosti da u ovoj zemlji — izjavio je jedan od činovnika Britiš Kaunsila u Varšavi — malo potstaknemo simpatije za zapadne ideje«.

Ker žali što za potsticanje takvih simpatija američka propaganda ima na raspoloženju, po njegovom mišljenju, male kredite: u Poljskoj samo 40.000, a u Jugoslaviji 60.000 dolara. Međutim, ovo su nesumnjivo prilične sume. Ali očigledno je da su američki biznismeni zaboravili da se u »mračnim krajevima Istočne Evrope« simpatije naroda ne kupuju novcem.

U izveštaju se dalje zamera što američka diplomatija ne iskorišćuje veštije svoja dva osnovna sredstva u borbi protiv demokratije: »hrabrenje nekomunističkih elemenata« i oduzimanje kredita vladama »koje jesu ili koje izgleda da su podložne kontroli komunizma«. Ker i njegova družina raduju se što su narodne demokratije, usled zaostalosti u industriskom razvitku i posledica rata upućene na uvoz potrošnih dobara i mašina za kapitalnu izgradnju. U tome američki novinari vide svoju volstritsko-američku šansu, jer »robu koju su ove zemlje ranije kupovale u Nemačkoj moraju sada da kupuju u Americi i Velikoj Britaniji za dolare i funte kojih nemaju dovoljno«. Njih nisu interesovali napori naroda u obnovi i izgradnji ni prvi uspesi planske privrede. Njima je glavno da »Rusi ne mogu da pomognu, a Amerikanci neće«. »**Američka politika** — kažu oni — ustvari i neće da pomogne obnovu Istočne Evrope... Drukčije rečeno, američka politika zasniva se na iščekivanju krize produkcije u zemljama Istočne Evrope.«

To bi uglavnom bila sadržina izveštaja američkih istraživača. Oni izgleda nisu ni primetili da su u svojim putopisima uglavnom govorili o Americi, a malo ili ništa o zemljama koje su »istraživali«. Kao i svaki imperijalizam i američki vidi svuda samo sebe i svoje interese.

Međutim, prema pisanju »Tajma« izveštaj je objavljen baš u pravi čas, nekako u isto vreme kad i saopštenje Informativnog biroa komunističkih partija. Dvadeset pet najvažnijih američkih listova odmah je preštampalo izveštaj, devet izdavača zatražilo je odobrenje da ga izdaju u obliku brošure. Sam, »Njujork Herald Tribjun« štampao je izveštaj u milionskim tiražima na nekoliko jezika. Izišao je i na nemačkom jeziku, u okviru nagoveštene antikomunističke ofanzive generala Kleja, u seriji publikacija kao što su brošura »Komunistička opasnost« i plakat »Kako ćeš poznati komunistu«. Smeli istraživači su bez sumnje zaradili silan novac. Njih neće, kao sirotog Smita, izbaciti sa posla. Naprotiv, Ker je već unapređen i postavljen za šefa evropskog izdanja »Herald tribjuna«, a »Tajm« je predvideo da će pisci dobiti nekoliko nagrada za književnost. Njih neće napustiti ni prijatelji ni žene nego će po američkom običaju moći, ako budu hteli, da se razvedu i ožene po treći ili četvrti put.

Tiraž »Njujork Herald Tribjuna« možda je porastao, a vaspitanici toga i sličnih listova možda su opet poverovali da su, čitajući, prisustvovali novome susretu Stenlija i Livingstona.

Uzgred rečeno, i stvar sa ekspedicijom Stenlija još pre osamdeset godina bila je običan novinarski, senzacionalistički blef: Stenli nije išao u »mračne prašume Afrike«, nego je sve vreme sedeo mirno negde u Zanzibaru, pušio lulu i slao lažne izveštaje, a ni Livingstonu nije bilo potrebno da ga traže. Međutim, tada se oko sveta putovalo osamdeset dana, o Africi se znalo samo ono što su »istraživači« javljali, i trebalo je desetak godina dok je rasvetljena cela afera.

No sada propagatori volstritske džungle pokušavaju da prikažu zemlje »iza gvozdene zavese« kao džunglu, a laži se otkrivaju tek što su rečene, i »podaci« odaju jasno da su ih »istraživači« stvorili po vlastitom, ne originalnom i ne duhovitom receptu. »Istraživači« nisu obični pustolovi, nego klevetnici naprednih zemalja, a ustvari pokazuju kakvu džunglu pretstavlja monopolistička štampa zemlje imperijalizma.

Novi Guliver u zemlji liliputanaca

Karikatura J. Lučeva

„LJUDI IZ LOGORA DANICA"

— nagrađena mapa Zlatka Price —

ZLATKO PRICA: Djedica iz Slavonije

Objavljujući 1947 osamnaest radova, koje je crtao od juna do decembra 1941 u ustaškom logoru »Danica«, kraj Koprivnice, Zlatko Prica zabeležio je u predgovoru svoje mape:

»Većine lica crtanih u ovim listovima danas više nema. Poginuli su mnogi smrću mučenika u raznim logorima i stratištima od Velebita do Gradiške. — Stari djedica iz Slavonije, koji je naizust znao Vasu Pelagića, često bi viknuo ustašama: »Pravda će jednoga dana pobjediti, odnijet će vas đavo!«

Danas se u tim tada stravičnim prostorijama opravljaju vagoni, i mesto gradnje puno je radosnih zastava.«

Logor »Danica« nije bio jedan od najstrašnijih logora ustaškog režima, i prizori koje je Prica dao nisu naročito tipični za fašističke logore. Komitet za kulturu i umetnost nagradio je mapu zbog likovnih kvaliteta nekoliko crteža u njoj. U ovome broju donosimo nekoliko crteža iz te mape.

Zlatko Prica se bavi grafikom ... ma radova iz oslobodilačke borbe, ... no uglavnom radi na slikarstvu, u kome je, iako se još nalazi u razvitku, pokazao vidne rezultate.

MEĐU NJIMA

Neuspeli poku... zabrane sovjets... filma u Itali...

Italijanska filmska cenzura dugo je oklevala da li da dozvoli prikazivanje sovjetskog filma »Zakletva« u Italiji. Naročito joj je smetala scena u kojoj se pojavljuje bivši francuski ministar inostranih poslova Žorž Bone, lakej Hitlerov. De Gasperijeva cenzura otvoreno je isticala zahtev francuske ambasade u Rimu da se film ili potpuno zabrani ili bar da se izbace scene sa Boneom. Tako je francuska ambasada uzela u zaštitu hitlerovskog agenta, koji je trgovao sudbinom francuskog naroda. Cenzura je popustila pod ovim pritiskom i zabranila prikazivanje filma, ali je apelacioni sud poništio to rešenje, pa se sovjetski film »Zakletva« sada prikazuje u čitavoj Italiji bez ikakvih izmena.

»HRIŠĆANSKA CIVILIZACIJA« — NADA I SPAS KAPITALIZMA

Radio Vatikan u svojoj emisiji od 9 februara javio je:

»Fransoa Morijak, član Francuske akademije, i poznati engleski književnik Graham Grin govorili su o pitanju hrišćanske civilizacije koja je u opasnosti. Oni su govorili u Palati umetnosti u Brislu, u prisustvu apostolskog nuncija i drugih engleskih ličnosti. Dok Graham Grin smatra da hrišćanska civilizacija, koja je izdala posledice totalitarnog režima, ne može da umre, Morijak ipak ističe da je ona ozbiljno ugrožena, i kad bi Sovjetska armija bila bačena protiv Evrope, to bi uništilo jedno uzvišeno delo koje je već ugroženo iznutra. Morijak je međutim na kraju izrazio nadu da doklegod je vera Evrope verna za iskupljenje prvog greha, ne treba gubiti nadu za budućnost. On je pozvao hrišćane da se totalitarizmu, nacizmu i ateizmu suprostave duhovnim principom kroz koji će hrišćanstvo nisao nadživeti.«

Iako nije potreban komentar:

Vatikanska filijala duhovnog Volstrita, kao što se vidi, barata pojmom Evropa u dlaku kao ideolozi fašističkog totalitarizma prema kome Vatikan, u doba smrtne opasnosti po čovečanstvo i civilizaciju, nije baš imao loših reči. Ali zato sada Vatikan pripisuje Sovjetskom Savezu i zemljama nove demokratije totalitarističke metode, pa čak i nameru »napada na Evropu«. Poborniku vladavine Volstrita, smernom francuskom piscu Morijaku, koji u doba bezočne agresije američkog imperijalizma na Evropu »brani« Evropu od nekih sovjetskih armija, priviđaju se grešnom strašne halucinacije. Koliko je istinita ta njegova halucinacija, toliko je i jaka nada koju on pruža Evropi. Toj nadi i toj halucinaciji pridružuje se svakako rado i »socijalista« Blum, naročito kada se zagrli sa zločincem Frankom, i to na granici između Francuske i Španije, koju je u presudne dane upravo on zatvorio radi »politike nemešanja«, a sada je njegov jednomišljenik Šuman otvara.

PITANJA ZA DISKUSIJU

Pisci pred tematikom Oslobodilačkog rata

Jovan POPOVIĆ

Danas, tri godine posle konačnog oslobođenja zemlje i stvaranja nove države, naša književnost se nalazi pred neizmernim mnoštvom potpuno novih motiva, pred tematikom koja je nova i osobena ne samo u našim, nego i u svetskim razmerima. Međutim, tematika našeg oslobodilačkog rata nije još ni izbliza dovoljno književno obrađena, ona je još uvek aktuelna, i biće još dugo aktuelna. Prvo, zato što je uspela umetnička obrada te tematike značajna i za svetsku književnost, a drugo, što je naša oslobodilačka borba i posle pobedonosnog završetka ostala primer za ugled, primer za proučavanje, takoreći uzorni stil oslobodilačke borbe za sve porobljene narode koji danas vode borbu za oslobođenje, nezavisnost i kulturu.

Pred našim književnicima tematika našeg oslobodilačkog rata ne stoji kao »ratna tematika«. Naša oslobodilačka borba je bila dostigla razmere pravog rata, opštenarodnog rata. To se ne sme smetati s uma. Ali ona nije bila prosto rat, s uobičajenim pojavama rata, s uobičajenim postupcima neprijatelja, s uobičajenim patnjama naroda, s uobičajenim načinima ratovanja. Nije bilo fronta i pozadine, čak u prvo vreme nije bilo ni države, nego je nova država tek nastajala kroz samu borbu. Na bojištima, koja nisu bila neki geografski određeni front nego su bila ognjišta širom cele zemlje, kovala se vojska i avangarda naroda, stvarana narodna vlast i buduća država. A na okupiranoj teritoriji javljale su se, uz ilegalnu borbu protiv okupatora, najraznovrsnije forme izdaje, čitavi čvorovi »duple« i višestruke igre izdaje. U toku same borbe narod se preporađao, kalilo se jedinstvo i bratstvo ustaničkih naroda, polagani temelji buduće narodne države i uništavana izdaja, uklanjan otrov iz naroda. Zasnovana na borbi napredne avangarde naših naroda u bivšoj Jugoslaviji, kao nastavak te borbe u novim uslovima i protiv nepojamno jakog novog direktnog neprijatelja, a nadovezujući na najbolje borbene i slobodarske tradicije u prošlosti naših naroda, naša oslobodilačka borba bila je revolucionarni proces u kome su se stvarali potpuno novi kvaliteti, u kome je osvešćeni narod dobijao nov lik i nov značaj, u kome se odigravala dalekosežna kulturna revolucija što se nastavlja. Bilo je to revolucionarno rađanje. Naša izgradnja socijalizma ne samo što je zasnovana na tekovinama oslobodilačke borbe, nemoguća bez njih, već je prožeta i duhom te borbe. Zato naša književnost ne može da [illegible]zi razne vidove te veličanstvene borbe ako ne poima celinu, ako ne pronikne u smisao i duh te borbe, ne ume da dâ taj danas već [illegible]ni stil naše oslobodilačke borbe. [illegible] pisce se problem i postavlja tako: [illegible] kroz pojedinosti dati celinu, i [illegible] u malome odraziti veliko, kako [illegible] pojedinim kompozicionim celinama s određenim brojem ličnosti i s određenom radnjom — koji su nužno samo delić čitavog procesa — dati taj stil.

Najtipičnija pojava našeg oslobodilačkog rata to je rast ljudi, skoro fantastični razvitak pojedinaca od »beznačajnih« ljudi do heroja i značajnih ličnosti. No u prikazivanju toga rasta nema, ne može i ne sme biti sheme. Ti ljudi nisu bili apstraktni dok su bili nepoznati niti su bili apstraktni kada su se razvili. Svaki od njih je osoben, baš on, — a kada ga pisac obradi, taj čovek, koji je baš on, mora biti i tipičan, tipičan uz punu individualnu određenost. Učesnici oslobodilačke borbe su dolazili iz raznih društvenih slojeva, s raznim psihološkim konstitucijama, iz raznih životnih uslova, sa raznim ličnim sudbinama. Nisu to bili neki apstraktni borci koji nisu imali šta da žrtvuju, i koji su bili »rođeni da ginu«. Neki su dolazili potpuno svesni, iskovani i formirani već u ilegalnoj borbi pre rata, osposobljeni za rukovodioce, neki su dolazili skoro amorfni, te dobijali lik tek kroz borbu. U toku samog tog procesa bilo je nejednomernog razvitka. Neki, ranije izdignuti, zaostajali su, a neki ranije zaostali preticali su ih, neki kolebljivci postajali su nepokolebljivi, neki nepokolebljivi doživljavali su razne krize. Skala ličnih sudbina nepregledna je, — a ipak u svemu tome ima nečeg bitnog, tipičnog, a upravo to mora književnik da otkrije i reljefno istakne. Nijedna od ličnosti ne može biti književno ubedljiva ako nije prikazana s punoćom individualnih karakterizacija u postupcima, u mišljenju, osećanju i govoru, a nijedna nije tipična ako nije prikazana u bitnoj vezi sa čitavim procesom, ako ne odražava celinu. (To se odnosi čak i na crtice o stvarnim ličnostima). U tom pogledu naročitu opasnost za književnika pretstavlja bizarnost, »zanimljivost« izuzetnoga, pogrešni literarni trik u psihologiziranju, u davanju »ljudskog momenta« na forsiran ili banalan način. Ima slučajnosti koje su mogućne. U našem ratu bilo je fantastičnih događaja koji se nisu mogli ni izmisliti. Ali pored mogućnih slučajeva ima i zaista nemogućnih pojava, nemogućnih psiholoških i moralnih stanja, jer je postojalo nešto što je zaista tipično. Neosmišljeni fakt može biti »glup«, kako je rekao Balzak. A konstruisanje »ljudskog momenta« može biti laž ako odudara od bitnoga.

Naročito je sklizak teren za književnike ako kao tipove (a ne kao slučajne učesnike) uzmu sporedne ličnosti, pratioce vojske, periferne učesnike u ilegalnom pokretu na okupiranoj teritoriji, ljude koji sve veliko doživljuju u sitnom izdanju. Da li književnik može da uzme za obradu i kolebljivce, i negativne tipove u samom pokretu, i ličnosti netipične po sebi? Može; čak u širokoj kompoziciji i treba, radi veće skale junaka, — ali je pitanje kako će ih postaviti, protumačiti, kako će ih staviti u tipične uslove, u kakav će ih odnos staviti prema celini.

U ogromnom mnoštvu učesnika u oslobodilačkoj borbi bilo je fantastičnih nijansa ličnosti. Za oči ravnodušnog ili neupućenog gledaoca to bogatstvo individualnosti moglo bi se gubiti u izvesnoj spoljnjoj jednoobraznosti postupaka naših boraca u vojsci i u pozadini. Bilo je izvesnog stila u držanju, ponašanju, čak i govoru. Pored izvesnog manje-više opšteg »partizanskog stila« bilo je osobenog stila izvesnih vojnih jedinica, na primer prvih proleterskih brigada, a i stilova izvesnih pokrajina. I obični simpatizeri pokreta na okupiranoj teritoriji pokazivali su izvestan skoro zajednički stil u držanju, izvesnu prirodnu običnost u heroizmu i prkosu, i heroizmu, koji bi u zemljama sa slabije razvijenim pokretom bio izuzetno patetičan. Poznata je stvar da je borac naše vojske, pa i borac iz pozadine, malo govorio o svom intimnom životu (sem u retkim časovima), da je ljubav bila naizgled eliminisana iz života, da je borac izgledao otvrdnuo prema patnjama i žrtvama, da je imao izvesnog humora prema tragičnim situacijama, a u nekim proleterskim jedinicama čak izvesno prkosno razmetanje tobožnjom plašljivošću (što je nemogućno tamo gde heroizam nije svakodnevna stvar). Poznato je da su borci ginuli s parolama, da su drugovi poginulih boraca tražili da ti borci, iako mrtvi budu primljeni u Partiju. Poznata je stvar da su borci najintimnija svoja osećanja kazivali političkim jezikom, a da su imena Tita i Staljina bila upletena u njihova subjektivna osećanja. U književnoj obradi te parole i taj politički jezik mogli bi izgledati šablonski, stereotipno. U tome i jest stvar, što izvesne spoljne manifestacije treba modifikovati, što ih ne treba prikazivati samo spolja, nego treba prodreti u psihu junaka. Ali u konstruisanju psihologije vreba opasnost da pisci daju ili lažnu komplikovanost, knjišku i neodgovarajuću psihologistiku, ili da ujednostave psihologiju do rudimentarnosti, do primitivnosti, koja je opet lažna.

Naša partizanka za mnoge koji je ne znaju izgleda suvoparna, neženstvena, čak neverovatna. U postupcima ona je doista bila asketski stroga, čak donekle suha. Dati je onako »ženstvenom«, kakva ona nije bila, bilo bi lažno. No dati je suhoparnom iznutra kao što su joj škrta spoljnja manifestovanja osećanja, značilo bi lagati i čak klevetati. Naša partizanka i naša žena-borac u pozadini imala je bogatiji unutarnji život nego ijedna najpatetičnija i najkomplikovanija žena kojom bi se bavili tanani romansijeri.

Primeri neshvatljivi drugima: U toku probijanja višestrukog obruča na Vučevu i Sutjesci, naša rukovodstva smatrala su opasnom pojavom u vojsci to što su mnogi borci postajali ravnodušni prema smrti. Nijedan borac nije pomišljao na kapitulaciju, na otkaz borbe u nemogućoj situaciji. I pisac bi bio klevetnik ako bi dao i senku pomisli o kapitulaciji kod našeg borca. Ali ravnodušnost prema smrti bila je pojava koju su neki čak nazivali demoralizacijom, a protiv te pojave su se mobilisala sva vojna i politička rukovodstva. Ono što se nigde drugde ne bi smatralo sramotom, a to je ispoljavanje gladi, smatralo se ponižavanjem. Neki borci su ponovo morali sticati ugled posle izvesnih takvih »poniženja«. Ta strogost je jedan od znakova stila naše oslobodilačke borbe, kao i strogost prema nekim prestupima — inače ne tako velikim.

Bizarno i amizantno je za neke pisce da prikažu stanje otupelosti svesti, halucinacije, grozničavi rad polusvesnog mozga u teškim situacijama. Bizarno i amizantno, ali neistinito, objektivno i u celini uzeto — neistinito. Ta stanja halucinacije bila su retka i individualno sporadična, i priče o nekom masovnom haluciniranju o hrani i vatri, kao o tipičnoj pojavi, neistinita su ako se ne prikažu kao izuzetna stanja na pojedinim mestima, u određenim uslovima i kod određenih ličnosti. Možda za neke književnike svest nije toliko zanimljiva kao neodgovorni svet potsvesti i raspoloženja, ali istina je da je u našoj oslobodilačkoj borbi svest bila najbitnija, najtipičnija. Ako se svesnost u praksi često manifestovala kroz gotove fraze i parole, to samo znači da književnik ne treba da ostane pri slepoj reprodukciji, nego da produbi smisao i nađe nov izraz za ono što je već postalo suviše poznato.

Pomenuo sam stil naše oslobodilačke borbe, stil koji je danas već dobio međunarodni značaj. No u isto vreme treba istaći da se oslobodilačka borba u našoj zemlji nejednako razvijala prema pojedinim krajevima, da je sama borba imala razne faze s raznim osobenostima, i da je bilo vrlo mnogo lokalnih osobenosti u sklopu jedinstvene opštenarodne borbe. U nekim krajevima se ustanak razvijao u početnim fazama u vreme dok je u drugima već imao potpuno razvijene i klasične vidove. U nekim krajevima je čitav narod već doživeo preporod dok su u drugim krajevima borbu vodile male grupe najboljih, u još ravnodušnoj sredini razrivenoj i otrovanoj terorom i izdajom. Svakako, da pri prikazivanju naše oslobodilačke borbe treba prikazati i te lokalne raznolikosti. Ali gubljenje perspektive može dovesti do toga da slika jedne uske lokalne sredine postane lažna i pored činjenične istinitosti detalja. U jednom usamljenom, perifernom budžaku može nešto biti tako i tako, a ako pisac to prikaže kao sliku koja pretenduje na tipičnost, onda izneverava opštiju i veću istinu. To znači da je opasno za pisca ako se, obrađujući tematiku rata, zabije samo u jedan tesni budžak, i iz žablje perspektive prosuđuje, ocenjuje i slika stvarnost. U nekim krajevima sa slabije razvijenim pokretom bilo je usamljenih grupa, bilo je ljudi koji se »kriju«, bilo je »bežanja«, »spasavanja« itd. Ali ako to pisac opisuje, mora jasno pokazati da je to pojava u jednome kraju, u tom i tom periodu, i mora nagovestiti veliku celinu, čiji je tek periferni isečak slika koju on prikazuje. Među našim malograđanima još uvek se povlači besmisleni i uvredljivi termin »šume« i »bežanja u šumu«. U književnosti ne bi smelo biti podleganja toj neistinitoj karakterizaciji. Pisac može prikazati i jedan izgubljeni odred, koji propada, a da ipak prikaže i nepobedivost čitavog pokreta, čak i ako ne daje u istom radu pozitivni kontrast. Pisac jedno ne sme: ne sme gledati bojište očima begunca sa bojišta, očima onoga koji je događaje posmatrao iz skrovišta, očima onoga koji je vikao: »propadosmo, sve se razbežalo, sve je pobijeno«. Pisac treba da pruži objektivno istinitu sliku kroz svoj subjektivni temperament.

Pred piscima, danas, kada se posle mnogih fragmentarnih radova pristupa obuhvatnijim radovima, postavlja se pitanje odnosa između bojišta i okupirane teritorije. Jedni su doživeli samo bojište i stvarnost slobodne teritorije, drugi samo stvarnost okupirane teritorije. Za puno zahvatanje i oblikovanje, i jedni i drugi (sem onih koji su doživeli obe te stvarnosti) moraju dopuniti svoje subjektivne doživljaje objektivnim saznanjem, da bi stvarnost gledali u celini, s punom perspektivom. Da bi se dala puna slika našeg oslobodilačkog rata, treba prikazati i okupatora, i domaće izdajnike, u akciji, u radnji, kroz individualizirane tipove, a ne kroz sheme.

Prevazišli smo već etapu anegdota, epizoda, sitnih hronika o slučajno doživljenim događajima i ličnostima. Danas se već zahteva produbljavanje, uopštavanje, domišljanje, upotpunjavanje. Danas više ništa ne znači prosto ispričati kako su neki naši ljudi izvršili takvo i takvo junačko delo, niti pak kako su »zverski fašisti« izvršili takva i takva nedela, jer nabrajanje tehnike zločina ne kazuje ništa novije no što je već poznato. Naturalistička detaljistika sve očevidnije smeta u umetničkom kazivanju. Danas je već neophodno davati pune slike, s razvijenom radnjom, s jarko karakteriziranim likovima, s unutarnjim i opštim smislom prikazanoga.

Jedan naš književnik, D. Kostić, prikazujući knjigu Č. Minderovića »Oblaci nad Tarom,« rekao je da je roman po sebi savršeniji rod nego pripovetka. Ako se kaže da je roman obuhvatniji, da daje šire mogućnosti manevrisanja i operativnosti, da omogućava prikazivanje većeg broja ličnosti u jednoj opštoj radnji, to je neosporno tačno. No ja ne bih rekao da je zbirka od desetak ili dvadesetak razrađenih pripovedaka manje značajna od jednog romana, a svakako da nije lakše napisati desetak punih, zaobljenih pripovedaka, s razvijenom radnjom i plastično dovršenim ličnostima, nego jedan roman. Roman nam je potreban, ali su nam potrebne i pripovetke, a potrebna su nam pre svega celovita, zaokružena dela. Fragmentarnost ili celovitost ne meri se samo po obimu dela, nego po koncepciji, po kompoziciji, po zahvatu i obilju prikazanoga.

Tematika našeg oslobodilačkog rata započeta je u našoj književnosti još u toku samog rata. Ta tematika ostaje još dugo aktuelna i značajna, jer možda se nikad još nije u roku od četiri godine, u sažetom čvornom periodu istorije, otvorilo toliko brana, ispoljilo toliko ljudskoga, otkrilo toliko potencijalne veličine i heroizma, pokazalo toliko rašćenja ljudi kao u tom periodu kod nas. Zato tematika naše oslobodilačke borbe nije samo »ratna tematika«, nego prevashodno književna tematika, koja ne samo što oplođava našu, nego može da obogati i svetsku književnost.

POVODOM OSMOG MARTA

Jugoslovenska seljanka govori na medjunarodnom zboru žena:

Sa sviju strana širokoga sveta
kad vidim kako smo ovde se sabrale,
radost u meni kô letina raste.
Večanja naša nek su započeta:
Žene, mir sad i vi u svetu spas'te,
spasite zemlje velike i male.

Neka jedna drugoj sad uz rame stane,
domovina na šake naše čeka sada.
Neka zemlja čuje dobre razgovore,
neka zabruji sve od pesme, rada.
Dosta su plamtele ljute barutane,
treba sad da se zida, sadi, ore.

Večanja naša nek su započeta:
Dole svakakve svetske opačine!
Dole velikih nad malima sila!
Dole svak kome tuđe dobro smeta,
ko baca decu nevinu da gine!
Dole zla što svet su opet opkolila!

Ko je za slobodu — mi ćemo sa njime.
Neka nas ne plaše nikakvim baukom,
mi se ne bojimo ni vatre ni zime,
niti smo kao tikva bez korena.
Zemlja je ova sva krvlju stvorena,
nek se ne mašaju žiške golom rukom.

Mi se uzdamo: i tamo preko mora,
u kraju dalekih, tuđinskih zemalja,
i žene sad će slogu i mir spasti.
Ne bi o ratu ni bilo razgovora,
niti bi ko smeo kom obraz da kalja,
da svud i žene u svetu imaju vlasti.

E, pa sa srećom do idućeg leta!
Neka mirna svanu vremena buduća
i slogom neka budu nam krcata,
i neka radost kô voćka procveta.
Naš pozdrav svetu je: Dosta, dosta rata,
ko ga želeo — daleko mu kuća!

Desanka MAKSIMOVIĆ

Drugi kongres Društva za kulturnu saradnju Jugoslavije sa SSSR

U Beogradu je 6 marta otvoren Drugi kongres Društva za kulturnu saradnju Jugoslavije sa SSSR.

U svome referatu, pretsednik Društva Boris Ziherl naglasio je u početku da je u periodu od poslednjeg kongresa Društva do danas postala u svetu sasvim očigledna podela na dva tabora: tabor imperijalistički i antidemokratski i tabor demokratski i antiimperijalistički.

»Šta u pogledu kulture pretstavlja antidemokratski tabor na čijem se čelu nalazi američki imperijalizam? On pretstavlja punu negaciju kulturnih tradicija zapadne Evrope, pretvaranje evropskog Zapada u američki Divlji zapad. Da bi sebi ekonomski i politički potčinio evropske i druge narode, američki imperijalizam sprovodi smišljenu politiku duhovnog porobljavanja, opšte demoralizacije svojih žrtava. U tu svrhu on mobiliše sve snage mraka, zaostalosti i sujeverja: kjuklukslanovština i linč spajaju se sa hitlerovskom mržnjom prema čoveku, sa vatikanskim opskurantizmom i španskom inkvizicijom. U tu svrhu on inspiriše i mobiliše svu dekadentsku literaturu Francuske, Engleske i drugih kapitalističkih zemalja, svakojake sartre i seline koji opevaju zločin i izdajstvo, raspadanje i smrt. On nastoji da u pozorišta i bioskope širom sveta unese »duh Holivuda«, to jest, da ih pretvori u zavode za masovno vaspitanje gangstera i ubica. On nastoji da čitavu nauku podredi čudovišnom zadatku masovnog istrebljivanja i uništavanja. Tabor imperijalista jeste tabor neprijatelja kulture.«

U nastavku svog referata, Boris Ziherl je rekao:

»Dok je savremena buržoaska kultura u kapitalističkim zemljama jednom nepremostivom provalijom odvojena od velikog kulturnog nasleđa tih zemalja, sovjetska kultura usvaja i prerađuje sve ono što je dragoceno i veliko ne samo u istoriji kulturnog razvitka sovjetskih naroda nego i u istoriji ljudske misli svih zemalja. Kroz sovjetsku knjigu, sovjetski roman, sovjetsku pesmu, sovjetski pozorišni komad, sovjetski film, sovjetsku nauku, — kroz sve ovo provejava duh koji je sušta suprotnost onoga što provejava kroz savremenu buržoasku nazovi-kulturu. Tamo mržnja prema čoveku i raspaljivanje najkanibalskijih instinkata — ovde ljubav prema čoveku i vaspitavanje najplemenitijih osećanja; tamo raspadanje i smrt — ovde polet, rašćenje i život; tamo opevanje izdajstva i zločina — ovde opevanje vernosti velikoj stvari bratstva naroda i izgradnje jednog novog sveta, opevanje herojskih podviga u borbi i u radu; tamo izolovanost naučnika i umetnika od narodnih masa i njihovih životnih interesa — ovde njihova povezanost s narodom čije oslobođeno stvaralaštvo otvara ogromne perspektive kulturnog razvitka. Pre sto godina Marks je ukazivao na to da socijalizam, doduše, neće od svakoga stvoriti Rafaela, ali će u socijalizmu svako ko u sebi nosi Rafaela moći da bez prepreka razvija svoj talenat. Ovo je ostvareno u Sovjetskom Savezu. To je ono osnovno što čini sovjetsku kulturu velikom, visoko uzdignutom iznad močvara savremene buržoaske kulture. **Narod je u najpunijoj meri postao objekat i subjekat kulturnog stvaralaštva.«**

UMETNIČKA HRONIKA

Muzej odbrane Lenjingrada

BRANKO ŠOTRA

Sama riječ »muzej« potsjećala nas je ranije na nešto što je daleko od stvarnosti, daleko od života. Na nešto hladno i neprivlačno, na ustanovu koju, po potrebi, posjećuju samo izuzetno zainteresovani stručnjaci — a obični ljudi, narod tek uzgred.

Vrlo veliki broj muzeja stvarno je još takav. Predmeti su u njima samo »izloženi«. Ono što je kroz muzej trebalo da se kaže, rečeno je potpuno apstraktno, izolovano od svega sa čim [illegible]a dodirnih tačaka i birokratski bez[illegible]šno. U takvim muzejima samo for[illegible] okvir u kome su dati izloženi [illegible]edmeti, nema nikakve unutarnje [illegible]ganske veze sa sadržinom, sa onim [illegible] je izloženo. Prema tome, prirodno [illegible] slabo interesovanje širokih masa [illegible] takvu vrstu muzeja.

Muzej odbrane Lenjingrada organizovan je sasvim na drugoj osnovi. On je rijedak primjer novog tipa muzeja. To je živ, vanredno dinamičan organizam.

U Muzeju odbrane Lenjingrada do[illegible]đaji su dati potpuno konkretno i [illegible] sklopu sa širom [illegible] cjelinom, sa čitavim Otadžbinskim ratom. Izložena sadržina, i forma u kojoj je ta sadržina data, pretstavljaju jedinstvenu, organski sraslu, harmoničnu cjelinu. Kroz niz sala, borba grada-heroja data je hronološkim redom. Prikaz počinje sa predratnom situacijom a završava se obnovom i izgradnjom poslije rata. Svako odjeljenje dato je na poseban način, u duhu sadržine koju prikazuje. Svi efekti svjetlosti, boje, tona, zvuka i žive riječi iskorišćeni su maksimalno kako bi se činjenice i predmeti prikazali pod takvim uglom da njihov pravi unutarnji smisao, na najlakši način, mora da postane jasnim svakom prosječnom čovjeku. Takvo osvjetljavanje činjenica izaziva ona osnovna osjećanja i misli, koji su neophodni za učvršćenje visokog morala i svijesti svojstvenih sovjetskom čovjeku; za njegovu mobilizaciju za daljnu borbu na ostvarivanju najuzvišenijih ideala progresivnog čovječanstva.

Prva — uvodna sala, koja prikazuje značaj Lenjingrada kao kulturno-političkog i industriskog centra prije rata, prostrana je i dugačka, bogato opremljena i osvijetljena, sa zastavama i likovima velikih ljudi koje je Lenjingrad dao. Čitava sala izaziva osjećanje solidnosti i čvrstine, optimizma i vjere u snagu sovjetskog poretka.

Sala blokade, tijesna, skučena prostorija, oskudno osvijetljena, sa zaleđenim staklima vitrina, sa ledenom kolonadom ispred lijevog i desnog zida, sva u tamnim bojama, izaziva i bez izloženih dokumenata suštinu osjećanja o kome dokumenti govore, osjećanje jeze, tjeskobe, skučenosti i oskudnosti, teško i mučno osjećanje uopšte.

Nasuprot takvoj sali, »Sala pobjede« ogromna je, jarko osvijetljena, dugačka oko šezdeset metara, široka, i visoka oko trideset metara. U njoj je sve svijetlo, sve veliko i svečano. Sve u skladu sa veličanstvenim, u istoriji nepoznatim, nesravnjivo slavnim završetkom Otadžbinskog rata sovjetskih naroda. Izložene su čitave podmornice, tenkovi, topovi i avioni. Pod sam strop pritvrđen je ogroman bombarder, kojim je heroj SSSR Plotkin, bombardovao Berlin 1941 godine. U pročelju dvorane, čitavom širinom od trideset metara, stoji slika »Proboj lenjingradskog fronta« kod Pulkova, a ispred slike, plastično su izrađena njemačka utvrđenja i rovovi, neposredno poslije artiljeriske pripreme — a u momentu kada sovjetska pješadija počinje juriš.

Sredinom čitave sale, lijevo i desno od prolaza, postavljene su biste dvadeset četvorice najviših političkih i vojnih rukovodilaca SSSR. Iza njih su avioni, tenkovi, topovi, učesnici borbe. U centru sale podiže se statua Staljina, visoka desetak metara. Staljin, kao i obično, skromno i spokojno stoji usred prostora zakrčenog dokumentima o slavi i veličini zemlje.

U dvorani koja prikazuje borbu specijalno postrojenje automatski prenosi preko zvučnika muziku Lenjingradske radio stanice, koja se naglo prekida. Radio-spiker saopštava o dolasku njemačkih bombardera. Jezivo zavijanje bombardera, zujanje aviona, štektanje mitraljeza i tutanj artiljerije, ponovo izazivaju živo sjećanje na sve proživljene strahote. U jednoj sali neprestano se prikazuje film snimljen za vrijeme blokade i borbe.

Ogroman broj slika i dijagrama upotpunjuje pretstavu o natčovječanskoj borbi i izdržljivosti sovjetskog čovjeka. Šeme sa raznobojnim svijetlećim linijama i tačkama, makete sa vjerno reprodukovanim proporcijama i formama, statistike i citati, sve to zajedno izaziva veliki utisak.

Tu su i vodiči, solidno školovani ljudi, naučni radnici koji znaju istoriju borbe u tančine. Oni stalno vode grupu za grupom posjetilaca, od sale do sale, od predmeta do predmeta oni govore, toplo i ubjedljivo, i odgovaraju iscrpno na postavljena pitanja. Takav muzej, koji nema isključivo naučno-istoriski značaj, nego u mnogo većoj mjeri visoko vaspitni, ne da se zamisliti bez takvih vodiča. A sovjetski čovjek, uvijek radoznalo, raspituje se kao malo dijete, hoće sve da zna. Mnogo posla imaju vodiči u sovjetskim muzejima.

Specijalna odjeljenja posvećena su partizanskoj borbi. U drugim dvoranama prikazane su artiljerija i avijacija. To su čitavi zasebni muzeji u Muzeju odbrane Lenjingrada. Dubok utisak ostavlja ovaj muzej i svojom prostornošću i bogatstvom i raznolikošću izloženih eksponata i majstorstvom organizatora.

Međutim, najskrivenije žice duboko u dnu duše, neposredno diraju na oko prosti i beznačajni predmeti, lične stvarčice ljudi koji su živjeli, borili se i patili, vjerovali čvrsto i umirali. Te stvarčice koje su dragi, iako neviđeni, vrlo bliski ljudi — dodirivali i nosili uza se, uzbuđuju i duboko potresaju, izazivajući revolt protiv onih koji ponovo guraju čovječanstvo na klanicu.

Takvih sitnih, ličnih predmeta, relikvija, ima dosta. Eto, na primjer na crnom somotnom kvadratu, pod staklom, nalazi se dnevnik male Tanje. Prosta, mala biljžnica, sa azbukom na desnom rubu, u koju je devetgodišnja Tanja Savič zapisivala ono što je smatrala značajnim. Biljžnica je nađena uz nju poslije smrti.

Nespretnim dječjim rukopisom zabilježeno je na jednoj stranici: »Ženja umrla 28 decembra 1941 u 12,30 čas. ujutro«; na drugoj: »Babuška umrla 25 jan. 1942 u 3 č. po p.«; na trećoj: »Leka umro 17 marta 1942 u 5 sati ujutro.« Zatim: »deda Vasja umro 13 aprila 1942 u 2 č. noću. »Potom: »deda Ljoša umro 10 maja 1942 u 4 č. popodne, i još: Mama umrla 13 maja 1942 u 7.30 čas.« Na kraju: »umrli svi Savičevi. Ostala sama Tanja«. Istorija jedne između stotina hiljada lenjingradskih porodica, porodice od sedam članova, koja je umrla od gladi i zime. Može li išta jače osvijetliti položaj u kome se nalazio Lenjingrad zimi 1941 — 1942 godine?

Prolazeći salama Muzeja odbrane Lenjingrada, čovjek ne može da izbjegne paralelu između borbe grada — heroja i borbe naših naroda za slobodu i nezavisnost. Poslije sovjetskog čovjeka niko nije dao takve primjere samoprijegora i junaštva kao naš čovjek. Međutim u pogledu muzeja oslobodilačke borbe naših naroda muzej koji ima sve objektivne uslove da postane jedan od najinteresantnijih i najoriginalnijih te vrste u Evropi i svijetu — stvari stoje dosta slabo. Osnovni problem jeste izložbeni materijal koga ima još dosta van muzeja a do koga muzej ne može lako da dođe. Naročito materijal koji ima veze sa ličnostima i događajima iz vremena borbe.

Samo u toku 1947 godine Muzej odbrane Lenjingrada povećao je svoju zbirku eksponata za preko 4.000 primjeraka. Preko osamdeset po sto tih eksponata donio je sam narod. Prije mjesec dana jedan konstruktor donio je djelove njemačkog aviona, koji je oborio avijatičar Haritonov, primjenivši prvi put »taran« to jest odrezavši propelerom svoga aviona kormilo na repu neprijateljskog aviona. Jedan snajper donio je svoju snajpersku knjižicu u kojoj je, pored ubijenih Nijemaca, bio upisan i jedan pas. Sitnica — ali i dokumenat koji osvjetljava situaciju na Lenjingradskom frontu. Naime, Nijemci su se služili psima za održavanje veze u prvoj borbenoj liniji. Jedan radnik — udarnik, nedavno je donio bon na kilogram tutkala i pola kila mašinskog ulja što mu je bilo odobreno za hranu, za vrijeme blokade znači od 1941 do 1942. Sve te, na oko male stvari svakim danom postaju sve dragocjeniji dokumenti o jednoj stvarnosti, o jednoj istoriskoj epohi.

Dokumenata naše četvorogodišnje borbe ima još dosta. Ima ih u boraca i rukovodilaca narodnooslobodilačke borbe, u bivših pozadinskih radnika, u ljudi koji su okupaciju izdržali po gradovima, kod onih koji su patili po koncentracionim i zarobljeničkim logorima, a naročito kod porodica i prijatelja poginulih boraca heroja naše borbe. Često ljudi nijesu ni svjesni koliku muzeološku vrijednost mogu da prestavljaju na oko i beznačajni predmeti vezani za događaje i ličnosti iz 1941 — 1945 čije bi izlaganje u muzeju bilo od ogromnog opšteg značaja.

Oružje, djelovi odjeće i spreme, lične stvarčice, sav pisani i štampani materijal, stvari koje imaju veze sa predratnim životom i radom narodnih heroja i viđenijih rukovodilaca i tako dalje, sve što ima ma kakve direktne ili indirektne veze sa borbom naših naroda, sa djelatnošću okupacionih vlasti i njihovih pomagača, sa patnjama naših ljudi po zatvorima, koncentracionim i zarobljeničkim logorima, na prisilnom radu itd., sve što četiri godine života i djelatnosti jugoslovenskog čovjeka može osvijetliti ma pod kojim uglom, ma sa koje strane — dragocjen je dokumenat i mjesto mu je u našem muzeju oslobodilačke borbe.

Naš muzej mora da bude dostojan odraz veličine i značaja naše borbe, škola u kojoj će se pokoljenja napajati primjerima junaštva i požrtvovanja naših ljudi.

Osvrti na knjige

Kakva danas drama ne sme da bude

Povodom drame Miroslava Feldmana: »Doći će dan«

Miroslav Feldman nije tek sad počeo da piše dramu. On nju obdelava već dosta godina, i to sa istrajnošću koja nije uvek srazmerna uspehu, ali i sa voljom za ovaj književni rod koji ne bi trebalo potcenjivati. Pišući drame, on nije nijednom od njih obeležio neki datum u našoj dramskoj književnosti, ali, isto tako, nijedna od njegovih drama nije literalno beznačajna. U toj upornoj praksi, Miroslav Feldman stekao je izvesnu rutinu. On nesumljivo ume pozorišno da zamisli jedan dramski sadržaj da ga prilično okretno za pozornicu i rasporedi. Ali baš to, čini se, i apsorbuje svu stvaralačku pažnju M. Feldmana: on kao da svoje dramske stvari i piše uglavnom sa željom da ih pozorišno živo postavi, bez naročito produbljenih sadržaja. Slučaj koji nije redak u dramskoj literaturi uopšte.

Ali, ako se nekad i događalo da jedan pisac eksploatiše izvesne motive samo sa željom da ih scenski uzbudljivo oživi, i da im, bez mnogo obzira na verodostojnost u razradi i na ispravnost u tumačenju njihovih istinskih i istinitih kvaliteta, izvitoperuje stvarnu podlogu, da bi ih dramski efektno pred publiku postavio, danas se takav stav dramskog pisca ne može primiti. Građansko društvo je nekad podiglo do stepena slave priličan broj dramskih pisaca koji nisu ništa drugo uspevali, do da mu golicaju nerve i da ga na taj način kako-tako razonođuju. Našem novom društvu nije potrebna drama, koja bi bila pisana samo radi uzbudljivih dramskih efekata.

Utoliko mu je manje potrebna kad pisac takvu tendenciju primenjuje na sadržaje iz naše današnje stvarnosti, i to narodne borbe. Tu se igrati praznim efektima, i tu hteti u neku ruku senzacionalno dejstvovati na publiku, znači hteti operisati nekom vrstom literarne demagogije, što je za naše vreme neprihvatljivo.

Drama M. Feldmana »Doći će dan« događa se za vreme narodnooslobodilačke borbe, u nekom gradu u Pavelićevoj »nezavisnoj državi«, ali se prenosi i na sam teren borbe. Od grada do poprišta borbe, sadržajna veza uglavnom je sprovedena kroz jednu porodicu. I dotle, stvar je prirodna, realno zamisliva i moguća u stvarnosti. Ali se ovaj realno mogućan sadržaj rešava po linijama jedne vrlo opasne šeme.

Pisac je tu porodicu zamislio tačno razgraničenom, bez ikakva kolebanja u motivima, skoro neljudski podeljenom na dva tabora. Otac je ustaša, u službi Pavelića i Nemaca bez ikakva pogovora, bez ikakva znaka nemira u sebi, čak ni u trenucima kad rođenoj deci igraju glave. S druge strane stoje žena i deca, koji su isto tako apriorno i apodiktički, isto tako po očiglednoj volji piščevoj, usmereni prema narodnoj borbi, da ostaju slepo i gluvo zatvoreni za svako ljudsko osećanje prema ocu i njegovoj sudbini. Oni su, bez ikakvih prelaznih momenata, od samog početka, od prvih reči, međusobno krvni neprijatelji, kao da su savršeni tuđini jedni za druge, kao da ih je prethodni život svim svojim tokom na to upućivao. Ono što bi moglo i imalo doći kao poslednji čin u jednom razvoju unutrašnjih sukoba u porodici, u apokaliptično užasnim trenucima koje ona proživljuje, postavlja se kao premisa i na toj premisi gradi se jedna drama. I kako je ta premisa zamamljiva, i obmanljiva, i kako može da zagolica izvesna osećanja današnjice koja su čistotom velika, ali i vrlo lako uzbudljiva, doista je nezdravo na njih delovati jednom proizvoljnom, i uz to demagoškom šemom.

Koliko je ta šema proizvoljno dramski konstruisana, i koliko je istovremeno, doista i demagoški sračunata, ilustrovaće samo jedan primer. U prvom činu, otac, koji je »sudbeni vijećnik« i kao takav pretsednik Pavelićevog prekog suda i sa kojim agenti gestapoa rukuju kao sa figurom na šahovskoj tabli, biva doveden u položaj, ne suprotstavljajući se tome da izrekne smrtnu presudu svom rođenom sinu. I samo zahvaljujući slučaju što sina drugovi »iz šume« na vreme ukradu iz zatvora, ova jeziva igra nemačkog gestapoa ne biva izvedena. Ali se, zato, u drugom činu, ista situacija ostvaruje u obratnom smislu. Partizanski odred kome komanduje sin »sudbenoga vijećnika« zarobi, u jednoj akciji, i šefa nemačkog gestapoa, i pretsednika Pavelićevog prekog suda: i sad se izvršuje proces suđenja, kojim sin rukovodi, i u kome otac biva osuđen na smrt.

Ne treba mnogo insistirati na tome koliko je ovakav, u dva suprotna smisla paralelan scenski postupak provino veštački zamišljen i koliko sračunat na jevtin efekat. Niti na tome, koliko u ovakvom zamišljanju situacija, po hladnoj šemi, može stvar da primi neljudski oblik. Niti, najzad, na tome, koliko u takvom načinu ima drastike, koja se graniči sa grubim naturalizmom. Ali na čemu mi insistiramo, to je, da je metodski pogrešno društveno-politički sukob dati kroz porodične odnose, koliko je nezdravo, pa prema tome i štetno, golicati pravdoljubivo osećanje našeg čoveka, koje je uvek izvanredno budno na pitanje kazne za zločin izdaje, motivima koji su ne samo neverni stvarnosti, jer su fiktivni, voljno smišljeni i izmišljeni već i tako štimovani, da u visoko svesnoj pravdoljubivosti našeg vremena mogu da izazovu niže nagone. I takav način se s pravom može nazvati demagoškim, što je i kao pojam i kao praksa potpuno strano našoj današnjici.

Od tog dramskog demagogizma, koji u prva dva čina odjekuje i kroz praznu publicističku frazu u dijalogu, pisac se oslobađa tek u trećem činu, gde stvar dobija čistiji literarni oblik, koji osvežavajući deluje prema prethodnima. U njemu pisac pokazuje da raspolaže uslovima da tretira dramsku materiju. I zato jer ih ima, potrebno je bilo ukazati mu, i njemu i drugima, kako se danas drama ne sme pisati.

M. B.

ZBORNIK »VUK KARADŽIĆ I NJEGOVO DOBA« NA SLOVENAČKOM JEZIKU

»Slovenski knjižni zavod« u Ljubljani izdao je zbornik »Vuk Karadžić i njegovo doba«. U zborniku su objavljeni članci i studije: Radovana Lalića »Vuk Karadžić — veliki neimar srpske kulture« Aleksandra Belića »Vuk i Sloveni«, Milana Bogdanovica »Do Vuka i od Vuka«, Velibora Gligorića »Lik Vuka Karadžića«, Božidara Kovačevića »Vukov život«, I.I. Sreznjevskog »Vuk o Kopitaru«. Prevedeno je i poznato Vukovo »Pismo knezu Milošu Obrenoviću». Sem toga, u zborniku je objavljen članak slovenačkog pisca Antona Slodnjaka »Nekoliko napomena o Vukovom uticaju na slovenački jezik« i odlomak iz Slodnjakovog romana o životu slovenačkog pisca Levstika, u kome je opisan susret između Levstika i Vuka u Beču.

Zbornik »Vuk Karadžić i njegovo doba«, koji je značajan doprinos međusobnom upoznavanju nacionalnih kultura, iako nepotpun, osvetljuje prisnu saradnju između Vuka i slovenačkog naučnika Kopitara, kao i kulturnu povezanost jugoslovenskih naroda u prošlosti.

R.

»Mala Srbija«

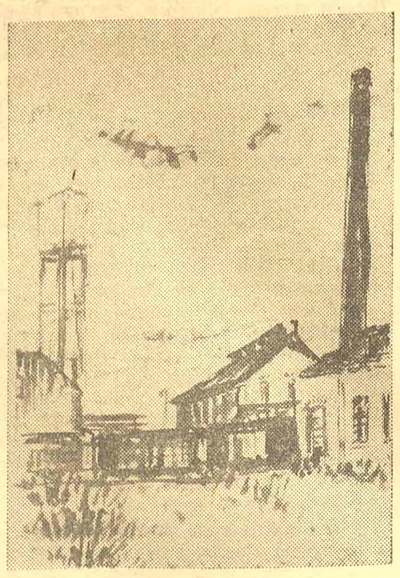

Iz nagrađene mape Zlatka Price: »Ljudi iz logora »Danica«

NIZAMIJEVO DJELO U JUGOSLAVIJI

Narodi Sovjetskog Saveza proslavili su prije kratkog vremena 800-godišnjicu velikog pjesnika i mislioca azerbajdžanskog naroda Nizamija.

Zanimljivo je napomenuti da su Nizami i njegovo pjesničko stvaranje ostavili traga i u našem kulturnom životu. Među muslimanskim stanovništvom u Bosni, kao i u drugim našim krajevima, njegovala se književnost na istočnim jezicima. U mnogim našim javnim ustanovama, naročito u Sarajevu, čuva se i danas izvjestan broj istočnih rukopisa, a iz radova Bašagića, Handžića, Ripke, Olesnickoga, Nalića i drugih orijentalista vidi se da su i naši ljudi književno stvarali na istočnim jezicima. I veliki pjesnik Nizami nije ostao našoj sredini nepoznat.

Ne može se zasad odrediti koliki je bio u našim krajevima Nizamijev uticaj. To će riješiti — kao i čitav niz drugih problema — naša orijentalistika. Međutim, već sada možemo napomenuti da je Nizami, prema jednoj napomeni orijentaliste Alekseja Olesnickog u »Radu« Jugoslavenske akademije (knjiga 286, strana 84) vršio uticaj na pjesnika Suzi Čelebiju iz Prizrena, čije je slavensko porijeklo, kako veli Olesnicki, gotovo neosporno. Suzi, autor »Knjige o svetim ratovima Ali-bega Mihal-Oglije«, svojim opisima lepota prirode često sjeća — kaže Olesnicki — na Nizamija i na njegovo čuveno djelo »Heft Pejkar« (Sedam ljepotica).

Da je uticaj Nizamija kod nas bio širegovog opsega govori i to što se njegova »Hamsa« (Peterojka«) čitala u Bosni. Mi još nemamo kataloga istočnih rukopisa koji se nalaze u našim javnim bibliotekama (Državni muzej i Gazi Husred-begova biblioteka u Sarajevu, Jugoslavenska akademija u Zagrebu itd.), te se ne može tačno utvrditi kako stvar stoji sa Nizamijevim rukopisima. Međutim, jedini katalog istočnih rukopisa koji je dosad kod nas objavljen, Bašagićeva privatna kolekcija, bilježi ništa manje nego tri rukopisa Nizamijevih pjesama. Prema tome, može se pretpostaviti da je interesovanje za Nizamija kod nas moralo biti vrlo veliko.

U svom katalogu »Popis orijentalnih rukopisa moje biblioteke« (Glasnik Zemaljskog muzeja, 1916) Bašagić navodi pod brojevima 127 i 200 — izabrane stihove Nizamijevih »Petorajka«.

Prepisivač Nizamijevih djela bio je Nimetulah b. Ališahel-Horosami, a datum je prepisa godina 895 (1487).

Prema bilješkama i pečatu na rubu, ovaj manuskript prošao je kroz ruke više slavnih sultana i knezova.

Vjerovatno je da je ovaj rukopis, zajedno s ostalom kolekcijom, Bašagić prodao u Bratislavi.

M. H.

Tragom površne kritike

Kritički deo naših časopisa nesumnjivo je u izvesnoj meri oživeo. Ali ta pozitivna pojava u razvoju naše književnosti zahteva u prvom redu pojačanu pažnju uredništava. Na uredništva, dobrim delom, pada i pravilno rukovođenje kritikom uopšte (odabiranje pojava koje treba podvrgnuti kritici, određivanje momenta itd.), i posebno, u svakom konkretnom slučaju (potpuno poznavanje pojave na koju treba da se odnosi određeni kritički prilog i, po potrebi, konstruktivna, konkretna i neposredna pomoć uredništva piscu recenzije ili kritike).

Sa oživljavanjem kritičkog dela naših književnih časopisa uporedo raste i odgovornst uredništava.

Kao i u slučaju ostalih priloga (poetskih, proznih), naročito kad je reč o piscima manje formiranim, nužan je, i ne može se u radu redakcije jednog književnog časopisa mimoići, njen živ, potpun, stvaralački kontakt i sa ostalim saradnicima — recenzentima i kritičarima.

Da je takvog kontakta bilo u potrebnoj meri, ne bi došlo do toga da se u januarskoj svesci »Republike« pojave primeri dekadentnog unakažavanja čoveka i literature o kojima smo pisali u prvom broju »Književnih novina«.

Sličan primer nedovoljnog kontakta ponovio se u »Republici«, ali ovoga puta ne u beletristici, nego, u kritičkom napisu Š. Vučetića o Kalebovim novelama.

Napis zahvata toliki broj problema stvaralačkog književnog rada, i na takav ih način tretira da zaista može i treba da posluži kao jedan od vrlo karakterističnih povoda za širu diskusiju. Međutim, ono na čemu se u ovom trenutku treba svakako zadržati jeste »naturalističko-egzistencijalistički košmar« (R.Z., »K. novine« br. 1), kojim je napis Š. Vučetića zamućen u izvesnoj meri, kao i na činjenici da je u »Republici« ponovo došao do izraza iako ga je R. Zogović sasvim jasno okarakterisao još u prvom broju »Književnih novina«.

»Uzmemo li — piše Vučetić — ma koji detalj iz knjige »Na kamenju«, utvrdit ćemo stvarno kritičko ulaženje u temu, precizno i sažeto — realističko stiliziranje detalja i cjeline. Citirajmo početak novele »Na kamenju«, ma da bismo mogli citirati bilo koji fragment iz istoimene knjige.

»Kad su proljetne tišine, podremkuju Kazo i Loja pred kućom na suncu. I sve je pohodila pospanost. Sve puže lijeno sa suncem u mlakoj sunčanoj tišini, koja se spustila na krševitu zemlju u rijetke krošnje bajama, jasenova, lopočika, među bezbrojne zidine i staze obrasle kupinom, kao jedina raskoš. Isparuju isušena dubrišta na dogled gladnim kamenitim njivicama.

A sve je rastočeno od ljudi kao mrcina od bakterija.

Ovako uz pospanost iz praznog želuca ne imajući čime da se smiri, i u susret smrti bi bilo ugodno krenuti . . .«

Š. Vučetić nastavlja citat pripovetke, pa zaključuje:

»Kaleb nas tu odmah uvodi u selo za proljetnih dana, kad se ono, u proljetnoj tišini i tobožnjoj ljepoti javlja u svijesti ljudi kao mrcina rastočena od crva . . .«

I dalje:

»Svaka rečenica ovog djela proze, iako među rečenicama nema onog kontinuiteta, koji je obično poznat u novelistici, u prozi, donosi slike stvarnosti koja je fiksirana, iako škrto, konkretno i jednostavno. Kaleb ulazi u fiziologiju seoske stvarnosti kao oštrouman pisac...«

Baš slabe strane Kalebovog svaralačkog postupka Š. Vučetić citira kao pozitivne, ne snebivajući se pri tome čak i da generališe: »Uzmemo li ma koji detalj iz knjige »Na kamenju«, utvrdit ćemo stvarno kritičko ulaženje u temu, precizno i sažeto — realističko stiliziranje detalja i cjeline«.

Baš po izvesnim tragovima dekadentnog u stvaralačkom postupku Kaleba, baš na primerima koji su daleko od realizma, baš po mestima »naturalističko - egzistencijalistički« mutnim, vodi Š. Vučetić čitatelja — da bi mu dokazao kako je Kalebov stvaralački postupak »konkretan i jednostavan«.

Njega u citatu koji navodi ne uznemiruje i ne zbunjuje to što je »sve rastočeno od ljudi kao mrcina od bakterija«, što bi »ovako uz pospanost iz praznog želuca ne imajući čime da se smiri, i u susret smrti bilo ugodno krenuti« i slično u ostalim citatima koje u svome napisu Š. Vučetić navodi — a što se nikako našem čitatelju ne može preporučiti kao realizam, jer naš čitalac već zna ponešto o »naturalističko-egzistencijalističkom košmaru« koji se organizuje u nekim istorijski zaostalim nazovi »naprednim demokratskim zemljama«, o tom košmaru moralnog bespuća i fiziologizacije društva i čoveka protiv koga je nesumnjivo i sam Š. Vučetić.

Baš zato što je i Š. Vučetić protiv tog košmara, uredništvo »Republike« trebalo je da mu pomogne da dođe do sasvim jasnih shvatanja, da u svome napisu o stvaranju Kalebovom tačno odvoji sve pozitivno od ostataka tuđih realizmu — da tim ostacima suprotstavi nesumnjivo pozitivne kvalitete Kalebovog značajnog književnog dela.

Č. M.

Pregled makedonske poezije u »Novom denu«

U trobroju 8-10 časopisa »Nov den« koji izlazi u Skoplju, pored književnih i kritičkih priloga makedonskih pisaca, pojavio se opširan kritički esej Dimitra Mitreva »O temi narodnooslobodilačka borba u makedonskoj književnosti«. Počinjući svoj esej osvrtom na pesničko stvaralaštvo poginulih pisaca Koče Racina, Mite Bogojevskog i Kole Nedeljkovskog, Mitrev je podvrgao kritičkoj oceni sve što je za poslednjih nekoliko godina stvoreno u makedonskoj književnosti o temi narodnooslobodilačke borbe. Mitrev je izvršio opširnu analizu poezije Venka Markovskoga, najplodnijeg makedonskog pesnika i ukazao na idejnu površnost, često praznu deklarativnost i proznost, uz naturalistička snižavanja heroja, ističući nasuprot tome, one pesme koje sjedaju u poeziju. Analizu pomenutih pesama izvršio je Mitrev i zbog toga što je Markovski imao uticaja na izvestan broj mladih makedonskih pesnika Mitrev je prvi put dao kritičku ocenu mladih makedonskih pesnika, koji se razvijaju posle smrti trojice prvoboraca i posle Venka Markovskoga, a već pokazuju izvesne osobene akcente.

U feljtonu, Blaže Koneski ukazao je na izvesne nelogičnosti i neuverljivosti u pesmama Goga Ivanovskoga i u pripovetkama Ivana Tička.

Pristupanje kritičkom ocenjivanju književnih dela u sasvim mladoj književnosti pokazuje da je ona već ojačala.

R.

Književni problemi u »Književnosti«

U trećem broju beogradskog časopisa »Književnost« Velibor Gligorić nastavlja diskusiju o našim časopisima. Diskusija bi trebalo da je konkretnija nego dosad. Čedomir Minderović je u članku »Marginalije uz godište i konkurs Mladosti«, u književnom pregledu, analizirao niz književnih radova mladih pisaca, ušao u njihov način obrade teme, ukazao na nedostatke, izvukao zaključke iz najbrojnijih i najviše zajedničkih njihovih grešaka, i dao pozitivna uputstva koja treba da im pomognu u radu. U ovom broju, koji je još uvek siromašan u kritičkim osvrtima i feljtonu, ističe se, među ostalim prilozima, odlomak iz hronike »O starim i mladim Pamukovićima« od Iva Andrića. Pesme u ovom broju su ispod prosečnog nivoa. Treba primetiti da bi u rubrici »Beleške« moralo biti prvenstveno osvrta i na našu problematiku i naš kulturni život.

U tome se i inače u »Književnosti« kao i kod svih časopisa, pokazuje dan nedostatak.

R.

KRONIKA INOSTRANE ČASOPISE I LISTOVE

ČASOPIS »EUROPE« POSVETIO SPECIJALAN BROJ 1848 GODINI

Napredni francuski časopis »Europe«, koji od 1923 godine uređuju poznati francuski pisci Romen Rolan, Ž. R. Blok, Aragon i drugi, posvetio je svoj februarski broj stogodišnjici revolucije 1848. Na preko 300 strana objavljeni su u ovom broju članci većeg broja francuskih pisaca o događajima iz vremena Februarske revolucije, kao i o pojedinim istaknutim svedocima i učesnicima značajnih istorijskih zbivanja iz godine 1848. Pored nekoliko prikaza o revolucionarnim događajima 1848 izvan Francuske (u Nemačkoj, Italiji, Mađarskoj i drugim zemljama), objavljen je i duži članak Borisa Ziherla »Jugoslovenski narodi u 1848«.

ENGLESKI ČASOPIS O DRŽAVNOM UREĐENJU I USTAVU NOVE JUGOSLAVIJE

U mnoštvu listova i časopisa koji o Jugoslaviji pišu zlonamerno, pozitivno se ističu napredni listovi i časopisi. Tako je u poslednjem broju naprednog engleskog časopisa »The Modern Quarterly«, koji izlazi tromesečno, objavljen duži članak Džemsa Klagmana o Jugoslaviji (»Beleške o državnom uređenju i ustavu nove Jugoslavije«). Posle kratkog uvodnog osvrta na istoriski razvoj naše zemlje u predratnom periodu i vremenu narodnooslobodilačke borbe, u članku se na informativan i popularan način izlažu društvene, političke i ekonomske osnove Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Oslanjajući se na izlaganja o našem novom društvenom uređenju, koja su dali maršal Tito, Edvard Kardelj, Milovan Đilas, Boris Kidrič i Andrija Hebrang, citirajući duže pasuse iz njihovih članaka i govora, pisac se naročito zadržava na našem ustavu, tumačeći njegove najznačajnije odredbe.

U ovom broju časopisa objavljen je i jedan osvrt na nedavni govor A. A. Ždanova o knjizi G. Aleksandrova »Istorija zapadno-evropske filozofije«, kao i nekoliko drugih članaka (»Marksizam i društvene nauke«, »Industrijalizacija kolonija« itd.), u kojima se [illegible] različita n[illegible]na i društveno-politička pitanja [illegible] sa marksističkog stanovišta.

»PRUŽITI OTPOR!«

Prvi ovogodišnji broj naprednog američkog časopisa »Trends & Tasks« (»Putevi i strujanja«), koji uređuje Luj Adamič, nosi na prvoj strani kao geslo reč »Resist!« (Pružiti otpor!). U časopisu piše: »Američki narod, pojedinačno i u grupama, mora početi da pruža otpor nearneričkom, reakcionarno-fašističkom uticaju koji se svuda zapaža«. U ovom broju časopisa objavljen je, pored ostalih priloga, kraći članak o Jugoslaviji, kao i tekst pisma koje je Luju Adamiču uputila jedna engleska omladinka po povratku iz Jugoslavije, gde je, kao član engleske omladinske brigade, učestvovala na izgradnji pruge Šamac-Sarajevo. Kao likovne priloge časopis donosi [illegible] skog umetnika N[illegible]tizan« i jedan c[illegible] pruge, kao i karik[illegible] zagrebačkog »Vje[illegible]snika«.

KNJIŽEVNA TRIBINA

Povodom književnog zbornika „Na Pruzi“

Nema sumnje da je zbornik »Na pruzi«*) znak pozitivne težnje članova Društva književnika Hrvatske da se uhvate u koštac sa osnovnim problemima naše književnosti. Stariji, priznati hrvatski književnici, mlađi pisci i početnici pojavili su se u zborniku pripovijetkama, lirikom i publicistikom. Pozitivna inicijativa književnika iz Hrvatske, koji su prvi izvršili smotru svojih radova sa Pruge, najvećeg objekta u prvoj godini Petogodišnjeg plana, izazvala je želju i u nama, učesnicima u izgradnji Pruge, da kažemo svoje mišljenje o ovim književnim radovima.

Svakako će se javiti knjiga o Pruzi koja će biti živa, realistična, epska, kao što je to bila i sama Pruga. Ali zasad našim čitaocima i graditeljima ostaje da takvu knjigu čekaju i posle pojave zbornika »Na pruzi«. Jer — almanah književnika iz Hrvatske o Pruzi nije takva knjiga.

Mjesto Pruge mi u almanahu vidimo — autore, i to ne kao stvaraoce, nego kao ličnosti. U većini priloga pisac sa svojim subjektivnim ushićenjima i pitanjima smeta nam da vidimo samu Prugu, djelo i graditelje. Mi vidimo da se pisci ushićuju Prugom, ali zašto se ushićuju — to ne vidimo. Saradnici zbornika u različitim varijacijama ponavljaju, ustvari, iste misli, ista opća zapažanja, oduševljenja istim motivima. Veličinu, svestranost, veličanstvenost Pruge ne vidimo iz zbornika više negoli što smo ih mogli vidjeti iz novinskih vijesti i reportaža.

Ali, po našem shvatanju, osnovni nedostatak zbornika nije u tome što se prilozi njegovih saradnika o Pruzi nisu izdigli iznad publicistike. I savremeni sovjetski roman s temom rada počeo je publicistikom. Osnovna je slabost zbornika što njegovi saradnici nisu ni nagovijestili put kojim naša književnost prilazi temi rada u našoj domovini. Prilozi zbornika gube se u masi sitnog, sporednog, nekarakterističnog za gradilački poduhvat narodne omladine. U zborniku nema ni osnovnih književnih skica iz kojih bi se kasnije mogle razraditi veće literarne kompozicije. A to naši narodi i graditelji — poslije iskustva s prugom Brčko — Banovići, koja takođe književno još nije zabilježena — s pravom očekuju.

Omladinska pruga Šamac — Sarajevo neće se više ponoviti, kao što ni pruga Brčko — Banovići nije imala istovjetnu reprizu u drugoj omladinskoj pruzi. Živi, realni sižei, likovi i karakteri naših budućih romana, poema i drama o izgradnji naše zemlje zahtijevaju stalno praćenje naših radnih akcija iz godine u godinu i otkrivanje svih specifičnosti pojedinih etapa našeg puta u socijalizam, puta kojim prolazi naša čitalačka publika i o kome će ona tražiti objašnjenja u umjetničkim djelima naše savremenosti. Jedna od tih etapa bila je i pruga Šamac — Sarajevo. Zbornik »Na pruzi« prošao je, međutim, pokraj Pruge.

Većina autora zbornika prošla je Prugom kao prolaznik koji baca letimičan pogled, ne udubljujući se u bitne pojave, u smisao, pa su im i meditacije, ushićenja, zapažanja i »zapisi« ostali površni. Otsustvo dubljeg poniranja u karakter mladih graditelja, u složenost zadatka i djela, u raznolikost pri jednodušnosti, u suštinu omladinskog duha koji i starije na Pruzi čini poletnima i mladima, otkriva se u karakterističnoj tendenciji pisaca zbornika da omladinu na Pruzi »podmlade« — smanjujući joj godine! Prugu su — prema zborniku — gradila djeca (Pavičić), pametna djeca (Novak Simić), četrnaestogodišnjaci (Franičević), trinaestogodišnjaci (Matković) itd., iako je, ustvari, djece na pruzi Šamac — Sarajevo bilo u nesrazmjerno malom broju, a, kao što je poznato, djeca nisu gradila ni pionirsku prugu. Djeci i pionirima, kao kontrast, postavljeni su u zborniku starci; da Prugu grade »pametna djeca«, to je Novak Simić doznao od sedamdesetogodišnjeg starca; kod Zlate Kolarić-Kišur stari Aca ima preko pedeset godina; a tu su i djed Luka (Beretin) i čiča (Sekulić) itd. Tipični pretstavnik Pruge, mladić ili djevojka od sedamnaest do dvadeset godina, ostao je uglavnom po strani.

Herojski radni napor na Pruzi sveo se u zborniku uglavnom na idiličnost. Ushićenja pisaca zbornika nisu interesantnija od izjava domaćih i stranih posjetilaca Pruge, i čitalac, čitajući zbornik, uzalud traži da mu se otkriju izvori velikih doživljaja koje Pruga budi. Omladinsku prugu nisu gradili oduševljeni fanatici. S novim odnosom prema radu, objektivno društveno uslovljenim, Prugu su gradili normalni mladi ljudi nadahnuti novim patriotizmom, ljudi novog karaktera i odgoja, koji su ovladali stručnim znanjem, koji su se duboko unijeli u zakone organizacije i racionalizacije rada, stalno ih otkrivajući. U izgradnji Pruge ogromnu su ulogu odigrali: politička svijest i politički rad, organizacioni i odgojni utjecaj Narodne omladine, disciplina, osjećanje odgovornosti, brigada kao kolektivni vaspitač. A da bi se to zaokružilo u sadržajno, poletno, poetsko djelo, treba proučiti i radne procese, i probleme radilišta, norme, organizacionu strukturu i rad Narodne omladine na Pruzi i na terenu, konkretne karaktere i likove omladinaca, život jedne brigade od spuštanja do dizanja zastave u logoru itd. Tu, u odnosu prema temi, treba tražiti ključ površnosti zbornika. Bez pripreme, pisci zbornika našli su se na Pruzi pred nizom velikih upitnika. I, po povratku s nje, oni su ta pitanja stavili pred čitaoce, mjesto da su im donijeli odgovore. Tako se zbornik radova s Pruge pretvorio u zbornik upitnika i to upravo kad je riječ o jednom djelu koje otklanja i posljednje upitnike o sreći i blagostanju naših naroda.

A mi smo očekivali odgovore, ako i nepotpune, jednostrane, ali odgovore bar na neka pitanja, i to književno uobličene, odgovore od današnjih književnika. I mogli smo ih dobiti, trebalo se samo baciti na pojedine istinske događaje na Pruzi. Međutim, pisci zbornika, osim u nekim stihovima, išli su većinom ne za bitnim, nego za »interesantnim«, bizarnim, a to će reći za nevažnim, sporednim, netipičnim.

Čitaoci očekuju s najvećim interesovanjem književna djela koja će izraziti sve ono što ih uzbuđuje u poletu izgradnje zemlje. Ta djela, svakako, ne niču iz prvih doticaja s temom. Ta će se djela pojaviti. Ali, almanah »Na pruzi« razočarao je čitaoce, ma da treba istaći da su njegovi autori prvi pokazali inicijativu u sakupljanju i objavljivanju onoga što je već napisano.

Vicko RASPOR

*) »Na pruzi«, zbornik radova književnika iz Hrvatske o pruzi Šamac—Sarajevo; izdanje Društva književnika Hrvatske, Zagreb, 1947. Priloge dali: Barković, B. Begović, Beretin, Boglić, Čače, Franičević, Kaleb, Kaštelan, Kolarić — Kišur, Krklec, Matković, Novak Sl., Parun, Pavličić, Roksandić, Sekulić, Selaković, Simić N., Šinko, Snajder, Solc, Vitez, Vučetić. Dva crteža Otona Gline.

Gravura koja je služila u šesnaestom veku kao letak

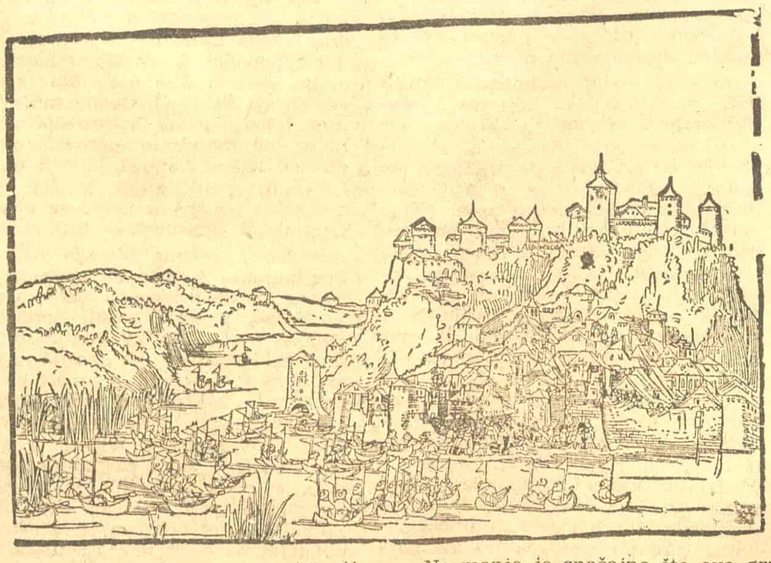

Gravura koju donosimo pretstavlja iskrcavanje Turaka pod zidine beogradskog grada 1521.

Poreklom sa zapada, najverovatnije iz Austrije, ova gravura imala je verovatno cilj da prikaže narodima kojima je pretila opasnost od Turaka jedan značajan istoriski događaj toga vremena — pad Beograda. Kako je pismenost u to vreme bila slabo rasprostranjena, drvorez je mogao mnogo neposrednije da posluži, kao neka vrsta letka, mobilizaciji naroda za otpor protiv Turaka.

Ne manje je značajno što ova gravura prikazuje jedan od najstarijih izgleda Beograda, iz vremena pre dolaska Turaka. Na njoj se vide objekti koje su gradili despot Stevan i njegovi prethodnici: Despotov zamak, kula Nebojša u svom prvom izgledu, Gvozdena kapija i tako dalje. Na pojedinim građevinama vide se krstovi koji isčezavaju s dolaskom Turaka.

Gravura je poklon Srpskog seminara na istoriskoj grupi Univerziteta u Beogradu, a sada se nalazi u beogradskom Gradskom muzeju.

UREDNICI:
Jovan Popović i Milan Dedinac

PRETPLATA NA »KNJIŽEVNE NOVINE«
Za našu zemlju: na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska, broj 7 — Stamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.